

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Diplomová práce

Zuzana Bedřichová

Znakování se slyšícími batolaty a jeho aplikace v České republice

Olomouc, 2013

doc. Mgr. Langer Jiří, Ph.D

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a uvedla všechny zdroje, které jsem ke zpracování využila.

V Olomouci, 12.4.2013

Podpis

.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat především vedoucímu mé diplomové práce doc. Mgr. Jiřímu Langerovi, Ph.D. za vedení při zpracovávání práce a za jeho věcné připomínky. Dále bych chtěla poděkovat rodině a příteli za podporu a trpělivost během celé doby studia. Také bych chtěla poděkovat všem lektorkám kurzů znakování a všem rodičům, kteří se na výzkumu podíleli.

Obsah

Úvod	6
1 Vývoj dítěte v kojeneckém a batolecím věku	8
1.1 Kojenecké období	8
1.1.1 Vývoj motoriky	9
1.1.2 Vývoj poznávacích procesů	10
1.1.3 Vývoj paměti	11
1.2 Batolecí období	13
1.2.1 Vývoj motoriky	14
1.2.2 Vývoj poznávacích procesů a socializace	15
1.2.3 Vývoj paměti	17
2 Lidská řeč a komunikace	19
2.2 Neverbální komunikace	23
2.3.1 Druhy znaků	31
2.4 Dětský znakový jazyk	32
3 Programy znakování pro slyšící batolata	35
3.1 Vznik a vývoj programu Babysigns ®	35
3.2 Program Babysigns ® v České republice	37
3.3 Vliv programů na rozvoj dítěte	38
3.4 Znaková zásoba programu	39
3.5 Podmínky pro získání certifikátu instruktora Baby Signs ®	41
4 Praktická část	42
4.2 Cíle výzkumného šetření	42
4.3 Výzkumné hypotézy	43
4.4 Metodologie výzkumu	44
4.4.1 Vytvoření dotazníků	45

4.4.2	Předvýzkum	46
5	Organizace vlastního šetření	47
6	Zpracování výsledků	48
6.1	Dotazník číslo 1	48
6.1.1	Ověření hypotéz	55
6.2	Dotazník číslo 2	57
6.2.1	Ověření hypotéz.....	71
7	Závěr šetření.....	73
	Závěr.....	75
	Seznam literatury	
	Seznam elektronických zdrojů	
	Seznam příloh a tabulek	
	Anotace	

Úvod

Komunikace je stará jako lidstvo samo a pro fungování společnosti je velmi důležitá. V intaktní společnosti nejvíce uplatňujeme komunikaci verbální. I když o tomto tvrzení můžeme pochybovat, protože nejvíce informací získáváme z komunikace neverbální. Existují samozřejmě i situace, kdy je nám upřednostňovaná verbální komunikace znemožněna a jsme odkázáni pouze na gesta, či určitou formu pantomimy. Dokážeme se tedy částečně domluvit i bez řeči mluvené.

Ne každý je ale schopen mluvené řeči. Nemáme teď na mysli handicap, který znemožňuje verbální komunikace, ale intaktní populaci ve věku 6 - 18 měsíců. Ano, řeč je o kojencích a batolatech. Jsou součástí společnosti, ale mluvenou řeč si začnou osvojovat až později a určitě to nepůjde ze dne na den. Proč bychom jim nemohli umožnit, aby se s námi mohli domluvit a dát najevo své potřeby a pocity, aniž bychom museli pobíhat po bytě a nabízet jim všemožné předměty, jen proto, aby už konečně přestali křičet a vztekat se. Komunikaci s kojenci a batolaty nám umožňují programy znakování se slyšícími dětmi, které se pomalu dostávají do povědomí mladých maminek.

Většina maminek je ale vůči této metodě nedůvěřivá a klade si spoustu otázek. Často se bojí, že znakování u dítěte zbrzdí rozvoj mluvené řeči. Je ale důležité si uvědomit, že i my v běžné komunikaci znaky, resp. gesta používáme a je to zcela přirozené. Gesta jsou pro nás v některých situacích naprosto samozřejmá a jen zdůrazňují, podtrhují, či doplňují význam mluvené řeči. Nikdo z nás nepřemýšlí o tom, že by gesta omezovala naši komunikaci, tak proč o tom uvažovat u těch nejmenších?

Práce je rozdělena do několika kapitol. V první kapitole se budeme zabývat samotným vývojem kojenců a batolat, a to konkrétně poznávacími procesy, pamětí a motorikou.

V další kapitole se zmíníme o komunikaci jako takové, o neverbální komunikaci, vývoji řeči u dětí a také stručně zmíníme znakový jazyk neslyšících, ze kterého zmiňované programy vychází.

Ve třetí kapitole se zaměříme na program Baby Signs ® v České republice a jeho celkové rozšíření v Evropě i ve světě. Dále se v této kapitole budeme podrobněji zabývat podmínkami získání certifikovaného instruktorského kurzu k programu Baby Signs ® v České republice.

Čtvrtá kapitola je zaměřena na praktickou část, ve které provedeme výzkum a vyhodnotíme všechny zjištěné údaje.

Cílem diplomové práce je shrnout poznatky o znakování se slyšícími batolaty a zjistit názory rodičů na tento „nový“ způsob komunikace s kojenci a batolaty. V závěru práce bychom rádi vytvořili informační letáček pro nastávající maminky, který by poskytoval nejdůležitější informace o této možnosti komunikace a navedl by je k dalším a podrobnějším informacím o programu.

1 Vývoj dítěte v kojeneckém a batolecím věku

1.1 Kojenecké období

Toto období ve vývoji dítěte je dle Vágnerové vymezeno koncem 1. měsíce a jednoho roku věku dítěte (Vágnerová, 2005). Někteří autoři vymezují jako začátek období až 6. týden (Šimíčková-Čížková, et.al, 2008). I když toto období patří mezi jedno z nejkratších vývojových období, je pro vývoj dítěte velmi významné a dochází k mnoha důležitým změnám, a to hlavně v oblasti vnímání a motoriky. Dítě velmi rychle roste, zlepšuje se jeho motorika a na konci období je schopné se vzpřímeně postavit (Langmeier, Krejčířová, 1998; Marotz, Allen, 2008). Postupně dochází k určitému osamostatňování se dítěte a tento proces nadále pokračuje i v následujících obdobích.

Ericsson nazývá toto období receptivní fází, tzn. že dítě je otevřené vnějšimu světu (kojenec je schopen a je motivován vnímat různé podněty). Musíme si ale uvědomit, že ani takové dítě nezaujme úplně každý podnět a na základě svých preferencí si vybírá jen některé (Vágnerová, 2005).

Freud zastává názor, že receptiva je v tomto období vázána na orální aktivitu (sání, polykání). Ústa v tomto období slouží jako jeden z hlavních prostředků pro poznávání okolního světa – dítě si strká vše, co objeví, do úst. Z toho vyplývá další potřeba – potřeba stimulace a učení. Pokud se zaměříme na standardní prostředí, je tato potřeba uspokojována spontánně přiměřenou rodičovskou péčí. Přehnaná rodičovská péče může způsobit nadbytek podnětů, nedostatečná naopak psychické strádání. Pokud jsou děti přehlčovány podněty, aktivují se u nich obranné mechanismy a kojenec např. usne (Vágnerová, 2005). Poslední důležitou potřebou je potřeba specifického sociálního objektu, tj. objektu, který dítěti zprostředkovává informace o okolním světě a ke kterému si dítě postupně vytváří emocionální vazbu. Tímto objektem bývá nejčastěji matka, případně osoba, která se o dítě stará. Postupně však dochází k rozšiřování sociálního objektu na otce, rodinu, ... (Marotz, Allen, 2008).

1.1.1 Vývoj motoriky

Motorika se rozvíjí už v prenatálním období, v období novorozeneckém je zatím reflexního charakteru a je řízena subkortikálně. V průběhu kojeneckého období dochází k dozrávání mozkových struktur, a proto se jednotlivé motorické schopnosti nerozvíjí ve stejném tempu (Vágnerová, 2005).

Vývojová psychologie uvádí několik zákonitostí vývoje člověka.

První zákonitostí je princip vývojového směru, kam můžeme zařadit:

- zákon cefalokaudální – dítě nejprve ovládá hlavu a tato schopnost postupuje směrem dolů;
- zákon proximodistální – dítě nejprve pohybuje celými končetinami, později je schopné ovládat i prsty;
- zákon ulnoradiální, který se týká vývoje úchopu (od dlaňového úchopu po uchopování palcem a ukazovákem).

Dalším principem, týkajícím se vývoje motoriky, je princip funkční asymetrie – u novorozence se objevuje symetrické rozložení končetin, na počátku kojeneckého období se rozložení končetin mění v asymetrické (tonicko-šijový reflex) a kolem 3. měsíce nastupuje opět symetrie, tentokrát už s aktivním ovládním (Marotz, Allen, 2008).

Rozvoj motoriky úzce souvisí s rozvojem poznávání – díky rozvoji motoriky se u dítěte rozvíjí poznávání a díky rozvoji poznávání se zlepšuje jeho motorika.

Prvním významným ukazatelem rozvoje motoriky je ovládnutí hlavičky. To se objevuje zhruba okolo 2. měsíce a umožňuje dítěti poznávat širší okolí. Samotné pohyby hlavy se rozvíjí o něco později (3. - 5. měsíc) a ve 4. měsíci dítě v poloze na bříšku dokáže sledovat své okolí.

Dalším významným mezníkem je schopnost posadit se, která se u dětí objevuje kolem 6. - 7. měsíce (Vágnerová, 2005). Nejprve je tato pozice nestabilní, dítě sedí v předklonu a opírá se o ruce (Langmeier, Krejčířová, 1998). Díky tomu, že se dítě samo posadí, se mu rozšíří možnost poznávat své okolí a už není při poznávání tolik závislé na dospělých, kteří ho doteď museli chovat, aby vidělo na svět (Vágnerová, 2005).

V 8. - 9. měsíci dítě už stabilně sedí, může se naklánět a nespadne. Postupně se dostává na kolena a začíná lézt (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Mezi 9. - 12. měsícem dítě nejdříve leze po čtyřech, postupně se postaví a udělá své první krůčky. Tím dochází k dalšímu osamostatnění se a dítěti se zároveň nabízí možnost vzdálit se od nepříjemného podnětu v případě, že je mu něco nepříjemné (Vágnerová, 2005).

Zároveň s hrubou motorikou dochází i k rozvoji motoriky jemné. Dítě ve 3 měsících fixuje předmět pohledem a ruce jsou pozvolna připravovány na aktivní úchop. V této fázi je úchop zrakem vyvinutější než úchop rukou, protože dítě už dokáže ovládat pohyby hlavy a fixace zrakem je pro něj jednodušší.

Pohyb horní končetiny směrem k hračce můžeme u dětí pozorovat kolem 4. - 5. měsíce, kdy se zároveň rozvíjí schopnost zrakové kontroly pohybu ruky. Později (kolem 6. měsíce) už dítě dokáže uchopit větší předměty, úchop je už jednostranný (jen jednou rukou), dítě dokáže hračku udržet delší dobu, umí si ji předávat z ruky do ruky a dále se rozvíjí koordinace oka a ruky.

V 8. - 9. měsíci se mění dlaňový úchop na klíšťkový (pinzetový), dítě už dokáže držet lahvičku, nebo dát si rohlík do pusy, ale až v 10. měsíci začíná dítě předměty záměrně pouštět (Langmeier, Krejčířová, 1998; Vágnerová, 2005).

1.1.2 Vývoj poznávacích procesů

Kojenec se učí a poznává své okolí na základě konkrétního kontaktu s reálným světem. Piaget nazývá toto období jako fázi senzomotorické inteligence – největší význam má v tuto chvíli vnímání a motorika, protože dítě poznává to, s čím může manipulovat. Myšlenkové operace jsou tedy vázány na činnost, kterou dítě provádí.

Nejdůležitějším faktorem pro rozvoj poznávání je zrakové vnímání – sem patří zraková ostrost, barvocit a vnímání pohybu (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Zraková ostrost – nejvíce se mění během prvního půl roku, kolem 2. měsíce dozrává sítnice a periferní vidění se rozvíjí ve 3. měsíci. Siegler (in Vágnerová, 2005) uvádí, že malý kojenec nejdříve vnímá pouze obrysy a až později se zaměřuje na detaily např. lidského obličeje (důsledek zrání vizuálního kortexu). Detaily předmětů upoutávají pozornost dítěte od 9. měsíce. Kolem 6. měsíce se zraková ostrost kojenců neliší od zrakové ostrosti dospělých (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Zajímavým poznatkem je, že děti už od narození rozeznají červenou a zelenou, ostatní barvy diferencují až později.

Vnímání pohybu – u kojenců se objevuje minimum očních pohybů (sakád) a navíc jsou zatím špatně diferencované. Nejprve dítě pozoruje pomalu se pohybující předměty pomocí pohybů hlavy a kolem 6. měsíce už je schopné pozorovat předmět pouze pohybem očí (Vágnerová, 2005).

Vnímání prostoru – první vnímání prostoru můžeme u dítěte pozorovat v okamžiku, kdy pozoruje svoje ruce. V prvních třech měsících postupují informace z obou očí stejnou dráhou, ve 4. měsíci dochází k jejich oddělení, a tím je dítěti umožněno, aby si z obrazu z levého a pravého oka vytvořilo plastičtější vjem (Held, 1993 in Vágnerová 2005).

Stručně se zmíníme i o rozvoji sluchového vnímání, které ale není pro naši práci stěžejní. Sluchové vnímání se nerozvíjí stejně jako zrakové vnímání až po narození dítěte. Už v prenatálním období sluch funguje. Již novorozenec je schopen lokalizovat zvuk, a to dokonce lépe než 3měsíční kojenci. Během 4. měsíce se ale schopnost lokalizovat zvuk výrazně zlepšuje, narůstá do 5. měsíce a pomaleji pokračuje až do 18. Měsíce (Vágnerová, 2005). Lokalizace zvuku se projevuje otáčením hlavy za zvukem (Šimíčková-Čížková, et.al, 2008). Během 4. měsíce už dítě rozezná známé a neznámé zvuky a lze dobře ověřit, jestli dítě správně slyší (Marotz, Allen, 2008).

1.1.3 Vývoj paměti

Vývoji paměti bychom chtěli v práci věnovat samostatnou podkapitolu, protože paměť bude při pozdějším osvojování si znaků hrát významnou roli.

Paměť funguje na velmi jednoduché úrovni již v prenatálním období a po narození se postupně rozvíjí (záleží na zrání mozkových struktur a na podnětnosti prostředí) (Vágnerová, 2005).

Dle Vágnerové můžeme rozlišit několik úrovní paměti:

- Implicitní procedurální paměť – tato paměť funguje už od narození, ale

novorozenec ani kojeneček není schopen své vzpomínky vyjádřit, to že si nějakou událost pamatuje, můžeme pozorovat z jeho reakcí. Kojeneček kolem 6. měsíce věku si pamatuje známé hlasy, obličej, apod.;

- explicitní deklarativní paměť – tato úroveň paměti je zodpovědná za uchování poznatků o okolí a sobě samém a u dětí se objevuje okolo 6. - 8. měsíce;
- epizodická forma explicitní paměti – tato úroveň se u kojenců viditelně vůbec neobjevuje a mluvíme o tzv. dětské amnesii (kdy dítě není schopné vybavit si vzpomínky) v důsledku nezralosti kůry čelního laloku.

Podle Sieglera (1998 in Vágnerová, 2005) je možné u kojenců rozlišit několik způsobů uchovávání informací:

- a) Asociace – objevuje se už u novorozenců, jde o schopnost zapamatovat si spojení dvou podnětů;
- b) habituace – schopnost rozlišit známé věci od neznámých, to, co dítě zná, upoutá pozornost jen krátce, naopak nový podnět upoutá pozornost na delší dobu;
- c) nápodoba a vybavení – schopnost opakovat to, co viděl kojeneček u dospělých;
- d) operantní podmiňování – schopnost pamatovat si vlastní reakci v případě, že reakce má zajímavý účinek (bouchne hračkou – ona zacinká);
- e) Generalizace a integrace zkušeností – schopnost začlenit poznatky do kontextu, z počátku je u dětí malá schopnost diferenciací situací, později (6. měsíc) se diferenciací zpřesňuje. U tohoto způsobu uchování informace se uplatňuje Haynův zákon (Rovee-Collier, 2000 in Vágnerová, 2005) „*pro vysvětlení způsobu zpracování a uchování různých informací užívá Rovee-Collierová (1995) časové okénko – v určitém časovém úseku může dítě integrovat aktuální informace, které vytvoří jednu vzpomínku. Po jeho uplynutí se okno uzavírá a následující podněty s ní nejsou spojovány; dokonce ani kdyby šlo o hodně podobné události.*” (Vágnerová, 2005, s. 87 – 88);
- f) inhibice a rezistence k překrytí vzpomínek – schopnost vytěsnit z paměti rušivé podněty. Kojenci mají tuto schopnost velmi nízkou, a proto je jejich paměť snadno ovlivnitelná rušivými vzpomínkami, které s novou situací nějak souvisí (Vágnerová, 2005).

1.2 Batolecí období

„Batole je malé dynamo, plné neomezené energie, nadšení a zvědavosti. ” (Marotz, Allen, 2008, s. 81)

Období batolete je vymezeno 1. - 3. rokem věku dítěte, při podrobnějším dělení můžeme období ještě rozdělit na období mladšího batolete (12 - 24 měsíců) a na období staršího batolete (24 - 36 měsíců). V tomto období dochází k mírnému zpomalení růstu, ale naopak se zvyšuje výkonnost nervové soustavy. V důsledku zvýšené výkonnosti nervové soustavy se mění potřeba spánku, a tím dítě získává více příležitostí k poznávání svého okolí. Navíc se velmi rychle rozvíjí motorika a řeč, což také velmi podporuje rozvoj uvažování a schopnosti učit se (Marotz, Allen, 2008).

Významným mezníkem je naučení se osobní hygieně a sebeobsluze. Koncem 2. roku už je dítě schopné ovládat potřebu vyprazdňování a učí se oblékat a svlékat, stejně jako se učí pít z hrníčku apod. (Marotz, Allen, 2008). Můžeme mluvit o první emancipaci, která je nutná pro další vývoj.

Ericsson nazývá toto období obdobím autonomie – ve vývoji dítěte se uvolňují dosavadní vazby, které by mu mohly překážet v dalším vývoji a osamostatňování se. Dítě se sice odpoutává částečně od matky, ale je nutné, aby mělo pevné vedení a kontrolu. Snaží se o sebeprosazení, ale i o zjištění svých limitů (Vágnerová, 2005).

Na začátku období se objevuje egocentričnost, neboli sebestřednost, kdy si dítě myslí, že všechno a všichni jsou tu jen pro něj.

Dle Langmeiera dítě na začátku tohoto období teprve získává druhově specifické charakteristiky, které odlišují člověka od ostatních živočichů – vzpřímená chůze a schopnost komunikovat mluvenou řečí. Je to období, kdy je dítě nejroztomilejší, ale zároveň velmi náročné na čas a trpělivost rodičů (Langmeier, Krejčířová, 1998).

1.2.1 Vývoj motoriky

Vývoj motoriky u kojence je jedním z nejlépe pozorovatelných faktorů. Kojenci se učí ovládat své tělo a osvojují si chůzi (Marotz, Allen, 2008).

Pohybové aktivity jsou pro kojence velmi zajímavé, protože se mu rozšiřují možnosti poznávání světa, a proto děti i samy často experimentují. Často určité pohyby opakují a zkouší znovu, a tím si je upevňují a zdokonalují se v nich (Vágnerová, 2005).

První samostatné kroky se objevují už na konci kojeneckého období, ale chůze na delší vzdálenost (z pokoje do pokoje) se objevuje až kolem 15. měsíce. Od této doby už dítě téměř nepadá a jeho chůze působí jistěji. Kolem 24. měsíce už dítě dokáže utíkat a překonávat jednoduché překážky (práh) (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Významným stupněm vývoje je chůze do schodů, příp. ze schodů, děti nejprve do schodů lezou po čtyřech, později je dokážou vyjít s dopomocí a kolem 2 let je vyjdou způsobem tzv. přisunování jedné nohy ke druhé. O půl roku později už dokážou chodit nahoru jako dospělí, chůzi ze schodů si děti osvojují až kolem 3 let (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Každé dítě svůj pohyb vnímá, a proto různé pohybové aktivity zlepšují vnímání tělesného schématu. Zároveň je dítěti umožněno, aby se samo více podílelo na uspokojování potřeby stimulace, u které bylo doteď víceméně závislé na dospělých. Další významnou potřebou, která musí být v tomto období uspokojována, je potřeba aktivity. Tato potřeba může být ovlivněna dvěma hlavními faktory: 1. stavem dítěte, kdy je nemocné apod.;

2. omezováním dospělého, kdy rodiče dítě usměrňují a dítě si potom přebytečnou tenzi vybíjí např. záchvaty vzteku.

V souvislosti s hrubou motorikou se samozřejmě významně rozvíjí i jemná motorika. Zpřesňují se pohyby rukou a prstů a zdokonaluje se schopnost pouštění předmětů. Zároveň se rozvíjí koordinace ruky a oka (děti jsou schopné postavit věž z kostek, nejprve ze dvou, později i z více) (Marotz, Allen, 2008).

Vývoj jemné motoriky můžeme dobře pozorovat při prvních pokusech o kresbu. Děti se v tomto období poprvé setkávají s tužkou. Nejprve s ní zachází jako s hračkou, později ji začne užívat ke kreslení, resp. ke čmárání. Nejprve děti čmárají spontánně, kolem dvou a půl let už jsou schopné napodobit čáru podle dospělého a postupně si během tohoto období osvojí i kruh. Zároveň se mění i úchop tužky z dlaňového na špetkový (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Významný je i rozvoj sebeobsluhy (zapínání velkých knoflíků, rozepínání zipů) a v neposlední řadě také ovládnutí potřeby vyměšování (viz výše).

1.2.2 Vývoj poznávacích procesů a socializace

V batolecím období mluvíme o tzv. symbolické expanzi – mění se přístup dítěte ke světu, způsob chápání světa a zdokonaluje se orientace ve světě. To umožňuje dítěti uspokojit jeho potřebu jistoty a bezpečí. Dítě si uvědomuje, že svět může samo poznávat a že se v něm musí řídit určitými pravidly (Vágnerová, 2005).

Piaget ve své teorii zastává názor, že v období vývoje dítěte kolem jednoho a půl, či dvou let dochází k ukončení vývoje senzomotorické inteligence a nastupuje fáze nová – období předpojmového a symbolického myšlení (Langmeier, Krejčířová, 1998).

V této fázi už přestává být dítě při poznávání okolí závislé pouze na konkrétní manipulaci s objekty. Batole už si dokáže vytvářet představy objektů, či činností, i když je zrovna neprovádí (Vágnerová, 2005).

Děti jsou velmi zvědavé a často experimentují. Užitím známých prostředků v nových situacích získávají nové poznatky. Objevují se i zcela nové prostředky, které dítě vynalézá a objevuje. To vše je založeno na podmínce, že dítě už je schopné vytvořit si určitou představu (Langmeier, Krejčířová, 1998). Představy jsou důležitým krokem mezi myšlením a praktickou činností. Představy obsahují jen to, co už dítě zažilo, tzv. paměťové představy. Postupně se také začínají rozvíjet fantazijní představy, které děti nejčastěji využívají při hře (Šimíčková-Čížková, et.al, 2008) .

V souvislosti s vytvářením představ různých objektů, které dítě zrovna nepozoruje, souvisí i tzv. oddálená nápodoba., která má důležité postavení v oblasti symbolického myšlení (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Oddálená nápodoba spočívá v napodobování činnosti, kterou dítě pozorovalo už dříve u někoho jiného, nejčastěji u matky nebo u někoho z nejbližšího okolí batolete. Dítě si z pozorované situace tedy vytváří určitý symbol, proto mluvíme o fázi symbolického myšlení (Vágnerová, 2005).

Při řešení problémů většinou upouští od strategie pokus-omyl a začíná přemýšlet nad výhodnými možnostmi řešení. Tento pokrok lze dobře pozorovat při hře s krychlí, která má

otvory různého tvaru. Dříve dítě zkoušelo všechny tvary do všech otvorů, nyní ale okáže vybrat správný tvar pro určitý otvor (Vágnerová, 2005).

Dalším významným faktorem při rozvoji symbolického myšlení je uvědomění si trvalosti objektů. Dítě začíná objevovat, že daný předmět se může objevit na různém místě, v různém čase apod.

V tomto období můžeme také podle některých autorů (Wellman a Gelman, 1992; Keil, 1994) hovořit o tzv. implicitní teorii: to, čeho je batole schopné si všimnout, je závislé na úrovni jeho poznávání a uvažování (Vágnerová, 2005). „*Za základní oblasti poznání považují Wellman a Gelmanová teorii neživého světa, teorii živého světa a teorii lidské mysli.*“ (Vágnerová, 2005, s. 128).

V batolecím období dochází k významnému rozvoji orientace v prostoru. Dítě díky samostatné chůzi poznává lépe své okolí a začíná se v něm lépe orientovat. Zpřesňuje se chápání pojmů nahoře, dole. Problémy ale u dítěte přetrvávají v oblasti odhadu vzdálenosti – co vidí malé, je pro něj malé a nezáleží na tom, jak daleko objekt je.

Co se týká orientace v čase, je dítě schopné vnímat přítomnost, ale budoucnost pro něj nic neznamena. V batolecím období se začíná rozvíjet i orientace v množství. Děti zatím nechápou pojem počtu, ale dokážou rozpoznat, kdy chybí část původního množství a chybějící část vyhledávají. Chápání teorie lidské mysli je prozatím velmi primitivní, ale později samozřejmě dochází k výraznému rozvoji pochopení této teorie (Vágnerová, 2005).

S rozvojem lepší orientace v prostoru, rozvojem motoriky a uvědomováním si, že v podstatě může dítě dělat, co chce, souvisí fáze negativismu. V této fázi se dítě snaží osamostatnit a mohou se objevit reakce, kdy dítě výrazně vymáhá, či odmítá činnost, či předmět. Toto období je u každého dítěte různě dlouhé a může se projevat v různé intenzitě. I když je tato fáze pro rodiče často velmi nepříjemná a stresující, je nutné, aby si jí prošlo každé dítě a posunulo se tak dále ve svém rozvoji (Langmeier, Krejčířová, 1998). Langmeier dále zmiňuje, že Mahlerová právě do tohoto období zakotvila tzv. „zrození psychologického já“.

Při dalším poznávání světa je velmi důležitá také pozornost. Ta je u dětí odlišná a můžeme ji odlišně charakterizovat v období mladšího a staršího batolete. U mladších batolat převládá mimovolní pozornost, která je nestabilní a lehce narušitelná. U staršího batolete už se schopnost koncentrace pozornosti prodlužuje (Šimíčková-Čížková, et.al, 2008)

Důležité je také zmínit mezník neurologického vývoje, tzv. „překročení středové čáry“. Pokud dítěti podáváme hračku, je schopné si hračku, kterou už drží, předat do druhé ruky, aby mělo volnou končetinu pro uchopení nové hračky (Marotz, Allen, 2008).

1.2.3 Vývoj paměti

Pro rozvoj poznávacích procesů je nezbytné, aby dítě bylo schopné uchovat v paměti získané zkušenosti. Pro zapamatování používáme tzv. paměťové strategie. Což jsou způsoby, které volíme tak, aby zapamatované informace měly co nejdelší trvání. Děti v batolecím období zatím ale nedokážou vybírat vhodné strategie, protože jejich paměť je nezáměrná a zaujme je to zajímavé, ne důležité (Vágnerová, 2005).

Paměť u batolat můžeme charakterizovat několika znaky. Prvním znakem je neúmyslnost a mimovolnost – děti si pamatují a vybavují bez vědomé aktivity a volního úsilí. Dalšími znaky je konkrétnost – batole si vybaví a zapamatuje jen to, co si samo prožilo, tedy jen konkrétní zážitek a citovost paměti – zapamatované zážitky jsou závislé na emočním prožívání, tzn. že děti si pamatují prožité pozitivní nebo negativní zážitky (Šimíčková-Čížková, et.al, 2008)

Podle Vágnerové můžeme rozlišit několik druhů paměti.

- *Pracovní paměť*, která obsahuje informace o aktuálním dění. V průběhu rozvoje se zlepšuje její efektivita a postupně je dítě schopné uchovat větší množství informací. Důležitým procesem je automatizace. Díky automatizaci postupně batole nepotřebuje pro určité činnosti tolik pracovní paměti a její kapacita je tak přístupná pro další informace z vnějšího prostředí;
- *implicitní paměť* je paměť, která je zodpovědná za uchování různých dovedností. Důkazem rozvoje této paměti je oddálená nápodoba (viz výše);
- *explicitní paměť* resp. její sémantická forma, která je podstatná pro rozvoj slovní zásoby. Tato paměť umožňuje zapamatování si poznatků, které lze verbálně popsat. Ve třech letech dokáže batole převyprávět

příběh, ale zaměřuje se na detaily, které jsou pro něj zajímavé, ne na ty, které jsou pro příběh podstatné. V pozdějším období je batole schopné si zapamatovat typické průběhy určitých činností, tzv. scénáře;

- *epizodická forma deklarativní paměti* – děti v batolecím období zpracovávají své zážitky pouze na obecné úrovni. Dospělí dětem pomáhají zpracovat osobní zkušenosti pomocí komentování činnosti, či dotazováním. S tím souvisí také rozvoj autobiografické paměti, tedy vzpomínek, které souvisí se samotným dítětem. Většina těchto vzpomínek však nemá dlouhodobý charakter a brzy vyhasínají. Freud tuto situaci vysvětluje jako potlačení negativních, traumatických zážitků z dětství (Vágnerová, 2005).

Literatura týkající se vývojové psychologie rozlišuje tři základní složky paměti – zapamatování, uchování a vybavování. Všechny tyto složky se postupně rozvíjí a zdokonalují.

V počátcích je zapamatování pouze mechanické. Uchování nové informace, či zážitku je podmíněno subjektivním prožíváním. Třetí složka je realizována jak reprodukcí, tak znovupoznáváním (Šimíčková-Čížková, et.al, 2008).

2 Lidská řeč a komunikace

2.1 Ontogeneze řeči

Logopedický slovník uvádí následující definici ontogeneze jako takové: „*individuální vývoj organismu od oplození až do zániku*“ (Dvořák, 2007, s. 135).

My se v práci budeme zabývat ontogenezí řeči, která je považována za jeden z nejpozoruhodnějších procesů během lidského života (Lechta, 1990). Pod pojmem ontogeneze řeči chápeme „*přirozený proces osvojování si porozumění, vyjadřování a používání komunikačních schopností jako komplexní systém znaků a symbolů ve všech jeho formách v rámci ontogeneze člověka*“ (Kerekretiová, 2009, s. 96). Dle Kerekretiové a Příhody (1963) tento proces začíná už během nitroděložního vývoje (u plodu můžeme pozorovat polykací pohyby, cucání palce, olizování pupeční šňůry) a končí zánikem organismu. (Klenková, 1996; Kerekretiová, 2009). Proces ontogeneze je celoživotní, ale nejmarkantnější ho můžeme pozorovat během prvních pěti let života (Kerekretiová, 2009). Pro lepší představu rychlosti ontogeneze během prvních pěti let si můžeme představit, že novorozenec se narodí do cizího prostředí a během pěti let si „cizí“ jazyk osvojí na takové úrovni, že se stává jeho jazykem mateřským (Lechta, 1990).

Vývoj řeči respektuje několik principů:

- Vývoj řeči je předvídatelný – vývoj řeči u dětí probíhá v určitých fázích a u všech dětí jsou tyto fáze totožné a při správném vývoji není žádná fáze vynechána a následují vždy ve stejném pořadí.
- Vývojových mezníků dosahují děti přibližně ve stejném věku.
- Pro rozvoj řeči je velmi důležitá celková vývojová zralost (tzn. vývoj motoriky, poznávání, myšlení,...) Např. Vygotskij ale zastává názor, že do 2 let probíhá vývoj řeči a myšlení zvlášť a až kolem druhého roku se prolínají (Klenková, 2006).
- Vývoj řeči je stadiální – během vývoje řeči se střídají fáze akcelerace (zrychlení vývoje) a stagnace (zde nechápeme v záporném slova smyslu, ve fázi stagnace ontogeneze řeči totiž dochází k akceleraci v rozvoji jiných schopností).
- Ve vývoji jsou individuální rozdíly – vývoj každého dítěte je individuální a např. Lechta uvádí, že asi jen u 50 % dětí odpovídají fáze

vývoje tabulkovým vymezením jednotlivých fází (Lechta, 1990, Kerekreťiová, 2009).

Ontogeneze řeči je popisována dle Sováka následujícími stádii:

- Přípravná předřečová stádia (předběžná stádia vývoje řeči):
 - Období křiku;
 - období žvatlání;
 - období rozumění řeči.
- Vlastní vývoj řeči
 - Stadium emocionálně volní;
 - stadium asociačně reprodukční;
 - stadium logických pojmů;
 - intelektualizace řeči (Klenková, 2006).

Pro porovnání uvádíme také Lechtovy fáze vývoje řeči:

- Období pragmatizace, které Lechta vymezuje do 1. roku života;
- období sémantizace je vymezeno obdobím mezi 1. a 2. rokem života;
- období lexémizace, které je charakteristické pro děti mezi 2. a 3. rokem;
- období gramatizace nastává mezi 3. - 4. rokem;
- období intelektualizace probíhá od 4. roku života dítěte.

Názvy fází vývoje dle Lechty odpovídají projevům, které jsou nejvíce charakteristické pro dané období. Musíme ale zdůraznit, že i ostatní procesy probíhají neustále, ale názvy jednotlivých fází naznačují, že daný proces v tomto okamžiku dosahuje vrcholu (Klenková, 2006).

My se v práci budeme držet Sovákova členění a jednotlivé fáze stručně přiblížíme.

1. Přípravná předřečová období

Období křiku

Křik je vůbec prvním projevem novorozence. Může se nám zdát, že je projevem nespokojenosti, ale během prvních dnů života je křik reflexním projevem a nemá tedy nic společného s pocity dítěte. Křik má obvykle tvrdý hlasový začátek a pohybuje se na úrovni komorního a (Kutálková, 2010). Teprve kolem 6. - 7. týdne se křik diferencuje (Vyštejn, 1991). S diferenciací souvisí i změna rozsahu a intenzity a konečně se objevuje schopnost vyjádřit své pocity. V této fázi se křik stává už pláčem. Dítě používá tvrdý hlasový začátek pro vyjádření nespokojenosti, či bolesti, měkkým hlasovým začátkem naopak vyjadřuje spokojenost. V tomto období bychom také měli zmínit tzv. broukání, což jsou zvuky s měkkým hlasovým začátkem, při kterých dítě objevuje možnosti pohybů jazyka. Tyto zvuky vznikají náhodně a jsou ovlivněny polohou dítěte na zádech (Kutálková, 2009).

Období žvatlání

Na období křiku plynule navazuje období pudového žvatlání. Pudové žvatlání vysvětluje mnoho autorů jako hru s mluvidly. Tato fáze se objevuje u všech dětí na celém světě a je přítomná i u dětí s poruchami sluchu (Klenková, 1997). Dítě opakuje pohyby spojené s příjmem potravy a doplňuje je zvukem a tím vytváří tzv. zvučky neboli prefonémy, tedy jakési předchůdce hlásek mateřského jazyka (Klenková, 2006).

Druhou fází tohoto období je žvatlání napodobivé, které se objevuje zhruba od půl roku života a už vyžaduje zrakovou a sluchovou kontrolu. Dítě napodobuje převážně melodii řeči a dokáže pomocí ní vyjádřit své pocity (Kutálková, 2009; Lechta, 1990). Ve fázi napodobivého žvatlání je velmi důležité poskytovat dítěti správný řečový vzor jako prevenci předcházení vzniku řečových poruch v pozdějším věku (Kutálková, 2010). Během tohoto období se vytváří už hlásky typické pro daný mateřský jazyk, zatímco doteď žvatlaly děti na celém světě stejně, v tomto okamžiku se začíná žvatlání diferencovat (Lechta, 1990). Důležitým momentem v tomto období je, že neslyšící děti žvatlat přestávají, protože nemají potřebnou sluchovou kontrolu (Klenková, 1996).

Období rozumění řeči

Období nastává zhruba kolem 10. měsíce života a završuje předřečová stádia. Označení pojmu může být v určitém slova smyslu matoucí, protože dítě zatím ještě nerozumí obsahu slov, ale reaguje na mimiku a intonaci, kterou si spojuje s představou často se opakující situace (Klenková, 2006). Kutálková (2009) dokazuje tuto skutečnost tím, že pokud na dítě promluvíme v cizím jazyce, ale se stejnou intonací na jakou je zvyklé, zůstane jeho odpověď stejná. V tomto období je důležité dodržovat zásadu názornosti, tedy povídat dítěti jen o tom, co právě vnímá (Klenková, 1996). Odpověď dítěte je na úrovni motorické odpovědi, tzn. dítě reaguje na náš pokyn a tím nám dává najevo, že rozumí (Lechta, 1990).

2. Vlastní vývoj řeči

Stadium emocionálně volní

Toto stádium je prvním v oblasti vlastního vývoje řeči a jeho počátek je obvykle vymezen 1. rokem života, Lechta ale uvádí, že vývoj řeči se zrychluje a v důsledku toho může toto období začít už dříve (Lechta, 1990). Stádium se projevuje užíváním prvních slov. Tato slova jsou používána ve významu celých vět a jejich význam je zdůrazňován mimikou a intonací (Klenková, 1996). Někdy bývá toto stádium nazýváno egocentrickým stádiem vývoje řeči (Kondáš), protože dítě opakuje slova po dospělých, ale často i samo po sobě. Dítě ještě neumí vyslovit mnoho slov, a proto pasivní slovní zásoba výrazně převyšuje zásobu aktivní (Lechta, 1990).

Stádium asociačně reprodukcí

V tomto stádiu získávají první dětská slova pojmenovací funkci a děti postupně zjišťují, že komunikace pomocí řeči je velmi účinným komunikačním prostředkem k dosahování drobných cílů. V souvislosti s tím je toto období označováno také jako stádium komunikační řeči. Pojmy, které dítě zná, si spojuje se situacemi podobnými a dochází tak k jednoduchým asociacím (Klenková, 2006; Klenková, 1996). Lechta zdůrazňuje, že v tomto období můžeme u dětí poprvé pozorovat frustraci z neúspěšného pokusu o komunikaci (Lechta, 1990).

Stádium logických pojmů

Začátek stádia je obvykle kolem třetího roku věku. Pojmy, které mělo dítě spojeno s určitým jevem, nebo situací, se abstrahují a zevšeobecňují. Abstrakcí a zevšeobecněním se pojmy stávají slovy se skutečným obsahem. V tomto období je u dětí velké riziko vzniku vývojových poruch řeči (Lechta, 1990; Klenková, 2006).

Intelektualizace řeči

Lechta vymezuje začátek tohoto období kolem čtvrtého roku dítěte. Během období intelektualizace řeči dochází ke zpřesňování obsahu slov a gramatických struktur a výrazně se rozšiřuje aktivní i pasivní slovní zásoba. Kolem šestého roku je dítě připraveno na osvojení grafické stránky řeči. Tento proces už nebude probíhat spontánně, ale během školní docházky při nácviu čtení a psaní. Fáze intelektualizace řeči pokračuje až do dospělosti (Lechta, 1990; Klenková, 1996).

2.2 Neverbální komunikace

V úvodu této podkapitoly asi ani nemusíme připomínat, že tento způsob komunikace je mnohem starší než komunikace verbální. Kromě toho je také univerzálnější. Důkazem toho je obyčejná komunikace s cizincem. Do této situace se v dnešní době dostala většina populace a je pro nás určitě jednodušší domluvit se s cizincem „rukama a nohama“, než ze sebe dostat gramaticky správnou větu v cizím jazyce.

I děti se postupně učí a osvojují si určitá gesta, která si spojují s určitou činností. Tato gesta pak využívají při komunikaci s rodiči a aniž by ze sebe vydali hlásku, všímaví rodiče pochopí, co si jejich dítě přeje.

Neverbální komunikace má i složku nevědomou, která při komunikaci prozrazuje to, co většinou chceme skrýt. A také u dětí bychom si měli všímat jejich řeči těla, která nám mnoho napoví o jejich současné náladě nebo potřebě.

Díky tomu, že se neverbální komunikace řídí podvědomím, ji můžeme považovat za pravdivější ukazatel skutečných myšlenek. Často se můžeme ocitnout v situaci, kdy je naše řeč těla v rozporu s tím, co právě komunikačnímu partnerovi sdělujeme (Klůfová, 2002).

Nejprve uvedeme definici neverbální komunikace, poté se budeme zabývat spíše praktickou stránkou neverbální komunikace dětí. „*Neverbální komunikace zahrnuje širokou oblast toho, co signalizujeme beze slov či spolu se slovy jako doprovod slovní komunikace.*“ (Argyle, 1994; Křivohlavý, 1988 in Vybíral 2009, s. 81)

Mezi prvky neverbální komunikace můžeme zařadit:

- Gesta;
- pohyby hlavy;
- postoj těla;
- tvář a mimiku;
- pohled očí;
- tělesný kontakt a změnu komunikační vzdálenosti;
- tón hlasu, ... (Vybíral, 2009).

Nyní rozebereme podrobněji gesta, pohledy očí a výraz tváře, které jsou pro téma práce nejstěžejnější.

Gesta jsou pohyby rukou a jsou pro komunikaci velmi významná. Někteří autoři upozorňují na velmi úzkou vazbu mezi řečí a gesty – výzkumy prokázaly, že řeč se vyvinula z posunkové komunikace. Gesta můžeme rozdělit na tři druhy, a to gesta symbolická, ilustrační a emoční (Doherty-Sneddon, 2005).

Symbolická gesta jsou gesta, která jsou jasně pochopitelná i bez slovního doprovodu a jsou vázána na danou kulturu. V dětské komunikaci můžeme mezi tento typ gest zařadit mávání na pozdrav, nebo zvedání paží, pokud chce dítě pochovat (Doherty-Sneddon, 2005).

Ilustrační gesta jsou taková gesta, která doprovází mluvenou řeč a sledují se tedy až u dětí, které už komunikují mluvenou řečí. Ilustrační gesta jsou víceméně spontánní a jejich užívání se stupňuje s narůstající složitostí konverzačního tématu. Samotná ale nemají žádný význam. Můžeme je rozdělit na několik podtypů: zobrazovací (ve vzduchu kreslíme předmět, o kterém mluvíme), ukazovací (zobrazují, kde je předmět umístěn v prostoru), metaforická (abstraktní pojmy, které znázorňujeme tzv. kreslením ve vzduchu) a rytmická (slouží ke zdůraznění rytmu řeči) (Doherty-Sneddon, 2005).

Emocionální gesta nás informují o emočním stavu dítěte. Emoční stav se zrcadlí především ve tváři, ale i některá gesta mohou vypovídat také o emočním stavu dítěte (Doherty-Sneddon, 2005).

Pohled a výraz obličeje nám sdělí mnoho informací. Při bližším zkoumání lidského pohledu se můžeme zaměřit na několik faktorů, a to vzájemnost pohledu, roztažení zornic a mrkání. Vzájemnost pohledu charakterizuje, jakou dobu během rozhovoru člověk upírá svůj pohled na osobu, se kterou komunikuje. Malé děti si sice prohlížejí lidský obličej hned od narození, ale vzájemný oční kontakt se objevuje až kolem třetího týdne. Roztažení zornic je čistě mimovolní a tento proces nemůžeme nijak ovlivnit. Proces rozšiřování i zužování zornic je odrazem kognitivního i emočního stavu a také odrazem sympatií ke komunikačnímu partnerovi. Mrkání oka souvisí jak s okolními podmínkami, tak např. i s mírou soustředěnosti – při soustředění mrkáme méně, naopak při pocitu úzkosti mrkáme více.

Výraz obličeje nás zcela přesně informuje o intenzitě současných emocí. Ve výrazech obličeje můžeme rozlišit dvě kategorie: spontánní, neboli bezděčné výrazy obličeje, které bezprostředně informují o emočním stavu, a strojené, neboli úmyslné výrazy – tyto výrazy fungují jako cenzura, která nám pomáhá dát okolí najevo jen ty pocity, které chceme. Podle výzkumů se všichni lidé rodí se schopností vyjádřit obličejem šest základních výrazů – štěstí, smutek, překvapení, strach, hněv a odpor. Ne všechny se objevují hned po narození, ale s postupným dozráváním mozku se objeví všech šest výrazů, aniž by se je novorozenci nějak učili.

V teorii neverbální komunikace můžeme pozorovat její typické rysy, mezi které patří např.:

- Neverbální komunikace přenáší převážně citově zbarvená sdělení;
- neverbální komunikace působí na naše podvědomí a informace o nás jsou vydávány podvědomím;
- při mezilidské komunikaci neverbální komunikace výrazně převažuje;
- verbální a neverbální složky komunikace mohou být v souladu, nebo si vzájemně odporovat;
- neverbální komunikace je vývojově starší a samozřejmě mnoho dalších rysů, které však nebudeme všechny vyjmenovávat (Demlová a kol., 2004).

„Vzrušující výzkumy z posledních let svědčí o něčem pozoruhodném: Vaše dítě přichází na svět vybaveno schopností vyjadřovat pocity a reakce za použití neverbálního jazyka devíti vrozených signálů. Tyto signály jsou vyjádřeny kombinací výrazů v obličeji, zvuků a řeči těla... A byly zaznamenány u dětí a dospělých všech kultur až doposud sledovaných.“ (Holinger, 2005, s. 28)

Mezi tyto vrozené signály patří zájem, potěšení, překvapení, tíseň, hněv, strach, zahanbení, znechucení a averze vůči zápachu. Podrobněji se budeme jednotlivým signálům věnovat dále. Ještě bychom měli zmínit, že každý ze signálů se může projevat na stupnici od nejnižšího k nejvyššímu. Také bychom chtěli zdůraznit, že mezi signály převažují ty, které vyjadřují záporné pocity a emoce. To je z toho důvodu, že je pro dítě mnohem důležitější dát nám najevo, že je s něčím nespokojené, než že je spokojené.

Stěžejním místem pro pozorování těchto signálů je lidský obličej. V obličeji je dostatek svalů pro vyjádření emocí a navíc právě lidský obličej nejvíce upoutává pozornost dětí, dokonce víc než barevné a zajímavé hračky (Holinger, 2005; Doherty-Sneddon, 2005). K tomu abychom byli schopni číst z dětské tváře, je výhodné držet se několika zásad dětské komunikace. Nejdůležitější zásadou je, aby dospělí byli pozorní – pokud nebudou rodiče dostatečně pozorní, nikdy žádný ze signálů nezaregistrují. Jako další zásadu uvedeme zásadu vizuálních signálů – ty jsou pro dětskou komunikaci velmi významné a důležité. Dětská komunikace bez vizuálních signálů (pohled, výraz obličeje, gesta) ztrácí výstižnost a dorozumění se nám výrazně komplikuje. Další zásadu, kterou si trochu přiblížíme, je zásada záměrnosti – děti se sice rodí vybaveny převážně reflexy, které jsou nezáměrné, ty však postupně vyhasínají a mění se v záměrné chování (např. uchopovací reflex). Kojenci se naučí tedy používat určité typy chování záměrně za účelem komunikace a je důležité povzbuzovat záměrnost jejich chování, a tím i komunikace. Zásad je samozřejmě více, ale ty ostatní už jen vyjmenujeme. Jsou to následující zásady: komunikace je vrozená, komunikace je naučená, schopnost reakce, opora (Doherty-Sneddon, 2005).

Nyní se zaměříme na jednotlivé signály.

- **Zájem:** Tento signál by měl být pro rodiče výrazným znamením, že jeho dítě touží poznávat svět. Hlavními projevy zájmu je ohmatávání, ochutnávání a pozorování. Pokud dítě o něco projeví zájem, je nežádoucí, aby mu dospělí zakazovali tuto činnost dělat. Někdy může být pro dospělé projevování zájmu na obtíž. Třeba právě když si

představíme, jak dítě bouchá neustále kostkou o jiný předmět, líbí se mu zvuky, které to vydává, a můžeme na něm pozorovat zájem o tuto činnost. Rodiče se často neudrží a dítěti řeknou: „Nedělej to.“ Děti se cítí zklamané a zahanbené. Jak tedy správně reagovat? Nejvhodnější je odvést pozornost dítěte k jiné činnosti, nebo mu dát jinou věc, kterou svým objevováním nezničí. Zájem dítěte můžeme samozřejmě odpozorovat z jeho tváře. Děti mají většinou pozvednuté obočí a mírně otevřená ústa a předmět zájmu buď fixují pouze očima, nebo se za ním samo vydává.

- **Potěšení:** Je pro děti velmi důležité, protože schopnost projevovat radost je nepostradatelná pro formování osobnosti. Potěšení můžeme pozorovat v několika úrovních od pousmání k výbuchu smíchu. U dětí se obvykle střídá zájem a potěšení a potěšení obvykle nastupuje po prožitém překvapení nebo strachu. V literatuře se píše, že potěšení je pomíjivé, ale i tak je důležité dítě podporovat v tom, aby ho dokázalo prožívat a užít si jej alespoň tu chvilku, kterou trvá. Dětem se velmi líbí, pokud rodiče sdílí jejich potěšení s nimi a mají rády, pokud to rodiče dávají dostatečně najevo. U malých dětí se maminka často dostává do situace, že to, co je pro dítě potěšující, je pro něj zároveň i nebezpečné. V této situaci je důležité, aby maminka zachovala klidnou hlavu, sdílela potěšení s dítětem a vzápětí vzbuzovala potěšení předmětem nebo činností, která už nebude nebezpečná. U nejmenších dětí je potěšení zajištěno uspokojením základních potřeb (nakrmení, přebalení), ale čím je dítě větší, tím náročnější je potěšení vyvolat, protože už nestačí uspokojení potřeb, ale je třeba použít např. vizuální nebo slovní žerty (hra na schovávanou, apod.).
- **Překvapení:** *„Svět je překvapivé místo, plné nečekaných zvuků, tvarů a událostí.“* (Doherty-Sneddon, 2005, s. 136). Překvapení je důležité jako signál pro změnu pozornosti. Informuje nás, že bychom mohli být v nebezpečí, a strhává naši pozornost k potenciálnímu nebezpečnému podnětu. Překvapení přichází nečekaně a obzvlášť děti na něj neumí reagovat. Je proto nutné tuto situaci nějakým způsobem upravit, aby byla pro dítě užitečná a přijatelná. V tomto okamžiku může dospělý reagovat dvěma způsoby. Prvním způsobem je ocenění, kdy dítě ujistíme, že jsme u něj. Druhým způsobem je činnost, kterou můžeme ještě rozdělit na dva způsoby. Prvním způsobem je, že se snažíme dítě ochránit před podnětem, který tento signál vyvolal, druhým způsobem je, že překvapení přiměřenou reakcí přetřansformujeme na zájem. Překvapení je v dětském obličejí velmi dobře rozpoznatelné – dítě zdvihne obočí, otevře ústa, má doširoka otevřené oči a mrká.

- **Tíseň:** Tento signál dává rodičům najevo, že dítě něco potřebuje, je to jakýsi způsob volání o pomoc. Projevy tísně se postupně mění s tím, jak dítě roste, přes vzlyky a kňourání až po rozhazování hraček okolo sebe. Pocit tísně může být vyvolány širokým spektrem podnětů a je důležité, aby rodiče odhalili pravou příčinu tísně jejich dítěte. Nejčastěji je tíseň způsobena hladem, bolestí, odloučením od blízké osoby, nebo také nudou. Je důležité, aby se rodiče alespoň pokusili vcítit do pocitů dítěte a poskytnout mu oporu v jeho momentální těžké situaci. To, že například spadlo a nic se mu nestalo, a přesto pláče ani zdaleka neznamená, že je rozmazlené. Pokud se rodiče vcítí do situace dítěte, uvědomí si, že se dítě leklo, neví, co se stalo a potřebuje dát své pocity nějakým způsobem najevo. Pokud je tíseň způsobená nudou, je vhodné dítěti poskytnout nějaký předmět, který by jej zaujal a zabavil. Mnohé psychologické výzkumy ukazují, že u dětí, které nemají dostatečné množství podnětů, dochází ke zpomalení vývoje myšlení, řeči, apod.
- **Hněv:** Všichni rodiče se jistě ocitli v situaci, kdy má dítě zatnuté rty, jeho obličej mění barvu do výrazné červené barvy a nepomáhá vůbec nic. To se právě ocitli v situaci, kdy jejich dítě prožívá hněv. Hněv většinou následuje po veliké tísně a je vlastně jejím vystupňováním. Děti se narodí s tím, že umí hněv vyjádřit, ale nedokážou ho ovládat, to se postupně učí od svých rodičů. Je vhodné zmínit, že hněv je velice nakažlivý a pokud se hněvá dítě, brzy se k hněvu nechají strhnout i rodiče. Mnoho rodičů nechá své dítě tzv. vyvztekát. Autor publikace s tímto přístupem nesouhlasí a navrhuje pokusit se dítěti vysvětlit celou situaci a nenechat ho jen se vztekat.
- **Strach:** Strach je signálem, který nám dospělým pomáhá v nebezpečí, varuje nás. Malé děti se nedokážou samy bránit, a proto je důležité, aby byli rodiče k pocitu strachu svého dítěte velmi vnímaví. První reakcí by měla být snaha dítě strachu zbavit – podnět působící strach odstraníme z dosahu dítěte, dítě odvedeme jinam, nebo předmět přeměníme v předmět zájmu. Musíme si také uvědomit, že každé dítě je jedinečná osobnost a to, co je pro jedno dítě předmětem zájmu, může být pro jiné zdrojem strachu. V žádném případě bychom jako rodiče neměli dítěti dávat najevo, že se něčeho bojíme a svůj strach mu tak vštěpovat (např. maminka bojí se pavouků by se před dítětem měla překonat). Dítěti bychom se měli snažit pomoci strach zvládat a v žádném případě ho nevyužívat jako jednu z výchovných metod („Jestli neposlechněš, přijde čert!“).
- **Zahanbení:** Zahanbení je dalším z vrozených signálů. Pokud se dítě cítí zahanbeně, sklopí víčka, odvrátí hlavu a u některých dětí můžeme pozorovat i červenání se. Zahanbení

vzniká na základě střetů dvou odlišných názorů, a to názoru rodiče a dítěte. Pro dítě je vše nové, zajímavé a chce všechno poznat. Např. se dítě pokusí zjistit, co se stane, když otočí plný hrnek dnem vzhůru a potom má radost z nového objevu – čaj teče na podlahu. Rodiče ale jeho radost z objevu nesdílí, vidí jen katastrofu a spoušť a dítě napomenou. Tento střet je podstatou vzniku zahanbení. Rodiče by se měli snažit vzniku zahanbení předcházet, protože příliš časté zahanbení může napáchat velké škody v oblasti emocionálního vývoje a narušit vnímání vlastního já a sebeúcty dítěte.

- Znechucení a averze vůči nepříjemnému pachu: Tento signál je u dětí velmi dobře pozorovatelný v situacích, které jsou spojeny s jídlem. Znechucení dává dítě najevo pliváním jídla a averzi vůči pachu pokrčením nosu a odvrácením hlavy. Opět by rodiče měli tyto signály respektovat a dítěti nevnucovat jídlo, které mu nevoní. Málokterý rodič si uvědomuje, že malé děti jsou na pachy a vůně mnohem citlivější než dospělí. Citlivost na pachy a vůně se postupně upravuje, ale rozhodně nejde tento proces zrychlit vůlí rodičů (Doherty-Sneddon, 2005).

2.3 Znakový jazyk

Tato podkapitola má v práci zcela jistě své opodstatnění. Pokud mezi laiky zmíníme znakování se slyšícími dětmi, každému se ihned vybaví právě znakový jazyk neslyšících. Současně kapitola nastíní a objasní rozdíl mezi právě zmiňovaným znakováním se slyšícími batolaty a opravdovým znakovým jazykem neslyšících.

Znakový jazyk neslyšících je nezávislý jazyk a má své specifické rysy. Jeho vznik můžeme zařadit do stejného období jako vznik lidstva. V průběhu vývoje lidské společnosti postupně znakový jazyk získával nové a nové podoby a prošel mnoha změnami. O jeho velký rozvoj se zasloužily ústavy pro hluchoněmé, které vznikaly hlavně při církvi. V dalších obdobích vývoje docházelo k mnoha sporům, zda je znakový jazyk pro neslyšící vhodný, či zda by nebylo lepší, kdyby se i neslyšící učili orální komunikaci. Tyto spory vedly k zákazu užívání znakového jazyka jako plnohodnotného komunikačního systému. Zákazy ovšem nevedly k jeho vymizení, ale naopak podnítky vznik „nářečí“, protože většina škol jej používala „tajně,“ a tím se vytvářelo stále více jeho podob (Růžičková, 1997).

Znakový jazyk se řídí vlastní gramatikou i lexikonem a není odvozen z mluveného jazyka. Jeho gramatika může slyšícím připadat zjednodušená (neskloňuje, nečasuje), ačkoliv porozumění znakování neslyšících je komplikované (Souralová, 2005). Český znakový jazyk je dle Krauhulcové „*jazykový systém založený na vizuálně-motorické komunikaci pomocí symbolů.*“ (Krauhulcová, 2002, s. 59). Jeho používání je v České republice vymezeno legislativně zákonem č. 155/1998 Sb. o znakové řeči novelizovaným zákonem o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob (384/2008 Sb.). (Dostupný z <http://ruce.cz/clanky/499-novela-zakona-o-znakove-rci>)

Nejmenší jednotou znakového jazyka je znak, který se skládá ze dvou složek – manuální a nemanuální. Složka manuální je vyjádřena místem, kde se znak ukazuje; tvarem ruky; pohybem ruky a její orientací. Místo, kde se znak ukazuje, může být stabilní, tzn. že při změně místa znak ztrácí, nebo mění svůj význam. Místo znaku volné při změně umístění nemění význam a dovoluje neslyšícím vytvářet představu o prostorovém uspořádání. Tvar ruky je při znakování nejdůležitějším prvkem a zahrnuje postavení prstů a pohyb ruky. Složka nemanuální je reprezentována neverbálními prostředky a zahrnuje také gestikulaci a mimiku. Tato složka je pro porozumění velmi důležitá a umožňuje neslyšícím vnímat to, co slyšící vnímají díky modulaci hlasu (Souralová, 2005; Růžičková, 1997).

V důsledku potřeby vzájemné komunikace mezi slyšícími a neslyšícími vznikl znakový český jazyk, kdy jsou aplikovaná gramatická pravidla mluveného jazyka doplněná o znaky, případně je význam zpřesňován pomocí prstové abecedy (Krauhulcová, 2002).

Neslyšící používají dva druhy prstové abecedy – jednoruční a dvouruční. V praxi převažuje používání dvouruční prstové abecedy, ale i jednoruční najde své využití a je nazývána šeptáním ve znakovém jazyce, protože není tak dobře pozorovatelná pro okolí jako abeceda dvouruční. Obecně se prstová abeceda používá k hláskování jmen, cizích slov apod. (Mrzlíková, Ostatková, 1993). Zvláštním typem prstové abecedy je prstová abeceda artikulovaná do dlaně, která má své opodstatnění při komunikaci osob s kombinovaným zrakovým a sluchovým postižením (Souralová, 2005).

2.3.1 Druhy znaků

Nejprve uvedeme stručnou definici znaku v sémiotickém pojetí: „*Znak je něco, co zastupuje něco jiného na základě společné zkušenosti účastníků komunikace.*“ (Okrouhlíková, 2008, s. 12). V této definici „něco“ může označovat zvuk, obraz, předmět, apod., „něco jiného“ pak označuje určitou věc. Podle vzájemného vztahu těchto dvou pojmů můžeme znaky rozdělit na ikony, indexy a symboly.

Ikony jsou takové znaky, u kterých pozorujeme podobnost s věcí, kterou tento znak vyjadřuje. V mluveném jazyce můžeme k této skupině znaků přirovnat citoslovce. Dále můžeme tuto skupinu rozdělit na znaky transparentní, kdy je vztah mezi znakem a předmětem, který zastupuje, jasný i bez znalosti významu znaku (např. znak pro knihu) a na znaky translucidní, kdy vztah mezi znakem a předmětem je zřejmý pouze v případě, že známe význam daného znaku (např. znak pro týden).

Indexy jsou znaky, které jsou ovlivněny objektem, který vyjadřují. V českém znakovém jazyce sem můžeme zařadit např. zájmena. Mezi znakem a objektem je věcná souvislost – např. jablko označováno jako „moje“ mění svoje označení při změně mluvčího – totéž jablko je v tomto případě označováno jako „tvoje“.

Symboly vytváří skupinu znaků, která nemá s objektem, který vyjadřuje, žádnou souvislost, říkáme, že „*vztah mezi nosičem a objektem je arbitrární*“ (Okrouhlíková, 2008, s. 15), kdy pojem arbitrární chápeme jako „ničím nemotivovaný“. (Okrouhlíková, 2008)

2.3.2 Pohybové matrice

Vzhledem k zaměření práce jsme se rozhodli do teoretické části zařadit také podkapitulu týkající se pohybových matic, které charakterizují a popisují jednotlivé druhy znaků užívaných ve znakovém jazyce.

V roce 2003 vytvořil Karel Beneš notační zápis, podle kterého můžeme znaky rozdělit na 7 typů a zapsat je pomocí následujících pohybových matic, neboli vzorů. Benešův notační zápis vychází z notačního zápisu Macurové z roku 1996 a jeho cílem je zdokonalit nedostatky notačního zápisu právě Macurové. Nyní uvedeme jednotlivé typy znaků a příslušné pohybové matrice.

1. Znaky artikulované jednou rukou
 - a. Znaky s nulovým kontaktem;
 - b. znaky s kontaktem – dominantní ruka se dostává do kontaktu s některou částí těla (čelo, nos, spánek, ...), nikoliv však s druhou rukou.

2. Znaky artikulované dvěma rukama
 - a. Znaky, ve kterých jsou v pohybu obě ruce, které jsou navíc i ve stejném tvaru;
 - b. znaky symetrické – ruce jsou ve stejném tvaru, jedna z nich je aktivní a artikuluje nad, před, pod, za apod. rukou pasivní;
 - c. znaky asymetrické jsou definovány stejně jako předchozí skupina (znaky symetrické) s rozdílem, že ruce tentokrát nejsou ve shodném tvaru;
 - d. znaky, ve kterých jsou obě ruce ve stejném tvaru a současně jsou obě aktivní, ale každá z nich je v jiném znakovacím prostoru;
 - e. znaky charakteristické rozdílným místem artikulace a pohybem pro každou ruku.

3. Znaky složené
 - vznikají kombinací předchozích typů (Okrouhlíková, 2008)

2.4 Dětský znakový jazyk

Vývoj znakového jazyka u neslyšících dětí je rychlejší než vývojem mluvené řeči u slyšících dětí. Proces osvojování si znakového jazyka je ovlivněn vnímáním. Vizuálně motorické signály (znaky) mohou částečně splývat s dalšími pohyby komunikačního partnera, zatímco akustický signál (řeč) nemá s čím splýnout. Pokud porovnáme neslyšící děti slyšících a neslyšících rodičů, jsou na tom s osvojováním a rozvojem komunikační schopnosti lépe děti neslyšících rodičů. A to v důsledku toho, že v neslyšící rodině je znakový jazyk přirozeným, zatímco slyšící rodiče tíhnou samozřejmě více k mluvené řeči, která je pro ně primárním způsobem dorozumívání (Krahulcová, 2002).

Dětský znakový jazyk je ve srovnání se znakovým jazykem dospělých výrazně zjednodušen. Znaky jsou přizpůsobeny dětské motorice a jejímu rozvoji. Dětské znaky

znakového jazyka mají mnohem širší význam než znaky znakového jazyka dospělých. Navíc se v těchto znacích často promítá zdrobňování. A stejně jako slyšící děti mají nižší slovní zásobu než dospělí, tak i neslyšící děti mají ve znakovém jazyce nižší znakovou zásobu a znaky příliš nediferencují význam. Při osvojování znakového jazyka hrají důležitou roli také gesta, mimika a kontext komunikační situace, což jsou faktory, které dětem pomáhají si znaky lépe osvojit (Krahulcová, 2002).

Výzkum z roku 2000 (Conlin, Mirus, Mauk and Meier) neslyšících dětí ve věku 8 - 17 měsíců vyrůstajících ve znakovém prostředí popisuje následující charakteristiky dětského znakového jazyka:

Znakující rodiny předpokládají, že většina znaků bude artikulována v neutrálním prostoru nebo v oblasti hlavy. Ačkoliv bylo množství znaků artikulováno v neutrálním prostoru, tak 38% znaků bylo artikulováno v oblasti hlavy a na obličejí. Podobné výsledky byly vypořádány i u dětí starších. U dětí ve věku 3let bylo zaznamenáno 43 % znaků v oblasti neutrálního prostoru a 37 % v oblasti hlavy. Znaky v oblasti trupu a paže se u dětí téměř neobjevovaly.

Co se týká tvaru ruky, objevuje se nejčastěji rozevřená pěst, nebo laxní varianta tohoto tvaru ruky, a to i přesto, že jiné tvary ruky (sevěřená pěst, pěst s nataženým ukazovákem) jsou dětem také předkládány. Dlaň je u dětí nejčastěji orientovaná dolů, či směrem k sobě.

V dětském znakovém jazyce převládají znaky jednoruční. Typickým znakem je opakování určitého pohybu ve znaku, i když se tento pohyb objevuje u znakujících dospělých ve znaku jen jednou. Některé z těchto znaků obohacených o repetice mohou přetrvávat i u starších dětí, např. Karnopp uvádí výsledky výzkumu u dětí, které si osvojovaly brazilský znakový jazyk v neslyšící rodině, kdy se nejčastěji opět vyskytuje rozevřená a zatnutá pěst.

Výzkum zabývající se finským znakovým jazykem upozorňuje na rozdíly mezi znakovým jazykem dětí a dospělých, např. v používání počtu prstů při znakování, ve tvaru nedominantní ruky, v napnutí prstů – tyto odchylky vymizí kolem 7. roku věku.

Z výzkumů vyplývá, že v dětském znakovém jazyce převažují odchylky ve tvaru ruky a nejméně se od znakového jazyka dospělých liší místo artikulace. Tato rozdílnost je patrně způsobena vývojem hrubé a jemné motoriky. Zatímco rychlejší rozvoj hrubé motoriky umožňuje správnou lokalizaci znaku, pomalejší dozrávání jemné motoriky naopak narušuje vytvoření správného tvaru rukou.

Děti prokazují větší variabilitu při vytváření tvaru ruky, než při produkci místa artikulace – znak vytváří stále na stejném nesprávném místě, zatímco nesprávný tvar ruky se

obvykle mění. Jiné výzkumy vysvětlují tyto odlišnosti postupným vytvářením tělesného schématu.

Dětské znaky jsou vytvářeny nejčastěji 5 základními postaveními: rozevřená dlaň s prsty od sebe, sevřená pěst, sevřená pěst s nataženým ukazovákem, rozevřená pěst s prsty u sebe, ukazovák a palec proti sobě a ostatní prsty sevřeny v pěst.

U jednoručních znaků dospělých je pro děti složité udržet nedominantní ruku ve statické poloze a často jsou tedy obě ruce ve stejném postavení, pohybují se stejným směrem a zaujímají stejný tvar. Pokud jde o znaky s odlišnou pozicí dominantní a nedominantní ruky, často dochází k asimilaci a nedominantní ruka se přizpůsobuje ruce dominantní, což je ovlivněno zráním motoriky a s ní souvisejícího kognitivního vývoje.

Stejně jako u slyšících dětí se objevuje žvatlání, je tato fáze pozorovatelná i u dětí neslyšících a můžeme ji označit jako „manuální žvatlání“. Stejně jako u slyšících dětí žvatlání naznačuje budoucí podobu slov, tak i manuální žvatlání predikuje podobu prvních znaků.

Mnohem častěji se objevuje u dětí rozevřená pěst, převažují pohyby směrem dolů, objevuje se preference jednoručních znaků, dlaň je mnohem častěji otočená směrem dolů (Schick, Marschark, Spencer, 2006).

3 Programy znakování pro slyšící batolata

Původním záměrem této kapitoly bylo shrnout co nejvíce poznatků o různých programech znakování pro slyšící batolata. Po podrobnějším prostudování literatury a elektronických zdrojů jsme zjistili, že jediným programem, který je vědecky podložen a jehož autorkami jsou odborníci, je program Babysigns®. Z tohoto programu vychází všechny ostatní programy. Většinu těchto programů vytvořili laici, či maminky, které znakování se svými dětmi praktikovali. Proto jsme se rozhodli podrobně se v kapitole věnovat právě programu Babysigns®.

3.1 Vznik a vývoj programu Babysigns ®

U zrodu tohoto programu stály profesorky vývojové psychologie Linda Acredolo, Ph.D. a Susan Goodwyn, Ph.D. už v 80. letech 20. století, kdy odstartovaly svůj výzkum. Tyto psycholožky si všimly, že kojenci ve věku 10 - 24 měsíců používají ke komunikaci gesta pro zjednodušení jejich komunikace s dospělými. Začaly tedy zkoumat, zda děti přijmou rozšíření této znakové zásoby od rodičů a jestli na ně znakování bude mít pozitivní vliv.

Velmi stručně zde nastíníme jejich výzkum a jeho výsledky. Bylo vybráno asi 140 rodin a ty byly rozděleny do dvou skupin – tyto skupiny si byly naprosto rovné (věk dětí, počet sourozenců, pořadí dítěte v rodině, socioekonomická úroveň rodiny apod.). Postupně byly prováděny u dětí testy jazykových dovedností, a právě ty dokazovaly pozitivní vliv znakování. Děti, se kterými rodiče znakovali, uměly ve 24 měsících komunikovat jako neznakující děti ve 27 - 28 měsících. V dalším období (36 měsíců věku) byly znakující děti v oblasti komunikace na úrovni 47 měsíčních neznakujících dětí a tvořily podstatně delší věty než jejich vrstevníci. Výzkum pokračoval i po několikaleté pauze. V té době bylo zúčastněným dětem 8 let. Těmto dětem byl předložen test WISC III (Wechslerova inteligenční škála pro děti; nejpoužívanější inteligenční test v dětské populaci). Výsledky testu také mluvily ve prospěch programu Babysigns ® – děti, které jako malé znakovaly, dosahovaly v testu průměrně o 12 bodů lepších výsledků (dostupný z <http://www.babysigns.cz/index.html>).

Ve stejné době jako Linda Acredolo, Ph.D. a Susan Goodwyn, Ph.D. si gest u dětí všimnul také Joseph Garcia. Tento muž se zabýval znakovým jazykem a později se stal tlumočnickem pro neslyšící, a právě při této práci gesta u dětí pozoroval. Během tlumočení zjistil, že slyšící děti neslyšících rodičů dokáží mnohem dříve vyjádřit svá přání, či potřeby. V roce 1987 tedy započal svůj výzkum – na slyšící děti aplikoval americký znakový jazyk a výsledky byly překvapující. Děti, které byly vystaveny znakování mezi 6. a 7. měsícem, dokážou vyjádřit své potřeby okolo 8. a 9. měsíce. Tímto odstartovala jeho snaha vytvořit takový program, který usnadní rodičům komunikaci s kojenci a batolaty. V roce 1999 konečně vzniká program SIGN with your BABY® a do prodeje se dostává kompletní sada pro rodiče, kteří chtějí program se svými dětmi vyzkoušet – SIGN with your BABY® Complet learning kit. Kromě této sady je Garcia také autorem publikace Sign with your baby, která obsahuje rady a návody a samozřejmě také příběhy rodin, které si znakování vyzkoušely (dostupný z <http://sign2me.com/index.php>; Briant 2009).

I přesto ale zůstává program amerických profesorek vývojové psychologie světově nejrozšířenějším. Program Babysigns ® se tedy postupně dostal do všech koutů světa a pro ilustraci uvádíme alespoň krátký výčet států, kde se program ujal, který samozřejmě není konečný.

Evropa:

- Česká republika
- Irsko
- Chorvatsko
- Nový Zéland
- Polsko
- Slovenská republika
- Spojené království
- Švýcarsko

Svět:

- Čína
- Chile
- Japonsko
- Kanada
- Státy jižní Asie (Indie, Pákistán, Bangladéš, Srí Lanka, ...)

Kompletní seznam s odkazy jednotlivých států dostupný z <https://www.babysigns.com/index.cfm?id=91>.

3.2 Program Babysigns ® v České republice

Jak jsme již zmínili, program Babysigns ® spatřil světlo světa v 80. letech 20. století. Do České republiky se ale tento program dostává až v roce 2008, kdy jej z Ameriky přiváží dnešní jednatelka programu pro Českou a Slovenskou republiku Ing. Michaela Tilton, MBA.

Program je v ČR novým a důvěru maminek si získává velmi postupně. Pro některé rodiče může působit jen jako další americký výmysl, ale pokud se nad komunikací se svým dítětem zamyslí, musí i oni uznat, že určité znaky, resp. gesta v komunikaci s dětmi používají i bez programu. Obyčejné vyjádření souhlasu, či nesouhlasu je doprovázeno pohyby hlavy, při loučení jsou slova „pá pá“ také doprovázena pohyby. Program Babysigns ® je tedy pouhým rozšířením běžné a přirozené znakové zásoby dětí (Acredolo, Goodwyn, 2008; Briant, 2009).

V České republice je v současné době v nabídce jednorázový kurz pro rodiče. Během tohoto kurzu, který trvá 2 hodiny, se maminky dozví vše podstatné o programu Babysigns ® od certifikované instruktorky. V ceně kurzu je i kompletní sada pro znakování, která obsahuje knihu pro rodiče, DVD pro rodiče, DVD pro děti, leporela pro děti a magnetickou tabulku znaků. Kurz je určen všem rodičům kojenců, kteří chtějí tuto metodu komunikace s dětmi vyzkoušet. Kromě kompletní sady si mohou rodiče zvolit jen základní materiály, což ovlivní pouze cenu kurzu, nikoliv náplň kurzu. Cena kurzu s kompletní sadou je v současnosti (rok 2013) stanovena na 879 Kč, kurz se základními materiály pak vyjde rodiče na 499 Kč. (dostupný z <http://www.babysigns.cz/index.html>)

Kromě kurzů, které jsou určeny pouze pro rodiče, jsou samozřejmě nabízeny i kurzy pro rodiče s dětmi. Tyto kurzy se skládají ze šesti šedesátiminutových lekcí, které probíhají pravidelně každý týden. Náplň kurzů je jak „teorie“ pro rodiče, tak i hry pro děti. Cena jedné lekce je 120 Kč a rodiče si mohou navíc zakoupit další materiály buď jednotlivě, nebo opět v kompletní sadě. Tyto kurzy dnes probíhají na dvou úrovních, které se liší probíranými tématy. Kurz I. se zabývá tématy U jídla; Koupání; Před spaním; V parku; Oblékání; Zvířátka. Kurz II. se zase věnuje tématům Pocity; Na farmě; Venku; Bezpečnost; V ZOO, Narozeleniny. (Dostupný z <http://www.babysigns.cz/index.html>)

3.3 Vliv programů na rozvoj dítěte

Již několikrát jsme v naší práci zmínili pozitivní vliv programu na rozvoj dítěte. Nyní se na jeho výhody podíváme podrobněji.

Vědecký výzkum amerických profesorek potvrdil, že program:

- Snižuje frustraci – a to jak na straně rodičů, tak na straně dětí. Děti si velmi brzy začínají uvědomovat své potřeby, ale nemají možnost se o své pocity s dospělými podělit jinak než nespokojeným pláčem a rodiče poté bezradně přemýšlí, co jejich dítěti chybí. Děti, se kterými rodiče znakují, si brzy osvojí zejména znaky vyjadřující jejich potřebu (např. znak „jíst“, „pít“, apod). Využití těchto znaků v adekvátní situaci pak snižuje stres dětí i rodičů, který pramenil z původního nedorozumění.
- Umožňuje dětem podělit se o své dojmy, zážitky – malé děti si velmi pečlivě a se zájmem prohlíží svět okolo sebe, všímají si dokonce i takových maličkostí, které dospělého už ani nezaujmu. Děti ovšem chtějí rodiče na zajímavý objekt upozornit, ale kromě křiku či ukazování do prostoru nemají jinou možnost. Právě tuto jinou možnost jim může poskytnout využití programu Babysigns.
- Posiluje sebedůvěru dětí – k posilování sebedůvěry dochází u dětí stejně jako u dospělých, a to zažitím vlastního úspěchu. Právě tento úspěch zažívají znakující děti v okamžiku, kdy vidí, že ostatní lidé jim rozumí a reagují na jejich sdělení.
- Zpevňuje pouto mezi rodiči a dítětem – „obě strany“ si rozumí, nevznikají nedorozumění a doma panuje pozitivní a klidná atmosféra, která podněcuje vytváření pevnějšího pouta mezi rodiči a dítětem. Dr. Claire Valloton provedla výzkum interakce mezi rodiči a dítětem znakujícím a neznakujícím. Matky, které s dítětem znakují, vnímají své dítě schopnější, vnímavější a lépe se orientují v jeho emocích. Co se týká dětí, tak u znakujících dětí byla pozorována větší chuť ke komunikaci oproti neznakujícím vrstevníkům.
- Podporuje rozvoj řeči – zde mluvíme o tzv. prarodičovském mýtu, kdy jsou maminky přesvědčeny převážně svými prarodiči, že znakování vývoj řeči neurychlí a naopak tento vývoj zbrzdí. Prarodiče se svými dětmi neznakovali, a proto byly tyto děti nuceny začít mluvit co nejdříve. Výzkumy však dokazují naprostý opak. Děti nejprve znakují, protože jinak se dorozumívát neumějí,

v okamžiku, kdy se jim podaří vyslovit slovo, zjistí, že komunikace slovy je snazší a často také účinnější. Ve vědeckém základu programu je tato situace popisována na příkladu vývoje hrubé motoriky – dítě nejdříve leze, později se naučí chodit a zjistí, že tento způsob pohybu je snazší, rychlejší a pohodlnější, a proto od lezení upouští.

- Znaková zásoba navíc podporuje rozvoj slovní zásoby a tyto děti pak nemají problém objekty pojmenovat, protože znaky mají spojené se slovy.
- Vliv na vývoj řeči má i reakce rodičů na dětský znak. V okamžiku, kdy dítě znakuje, rodiče objekt ihned komentují a dětem tak poskytují mnoho příležitostí k „naposlouchání“ gramatiky a syntaxe daného jazyka. Nespornou výhodou je také to, že téma hovoru si vlastně zvolilo samo dítě podle toho, co ho zrovna v jeho okolí zaujalo (dostupný z http://www.babysigns.cz/media/media/Vedecky_zaklad_Programu_Baby_Signs_CZ.pdf; Warburton, 2006).

3.4 Znaková zásoba programu

Základní znaková zásoba programu kopíruje témata jednotlivých kurzů, která už jsme zmínili výše. Na DVD pro rodiče je natočen i znakový slovník, který obsahuje 100 různých znaků. Znaky jsou pouze doporučené a není nutné je striktně dodržovat. Některé znaky mohou rodiče pro dítě upravit sami, jiné znaky si upravuje dítě, nebo si dokonce mohou rodiče s dětmi vymýšlet vlastní znaky dle potřeby.

Znaky programu vychází z amerického znakového jazyka (ASL) a jsou upravovány. V každém znakovém jazyce rozeznáváme několik druhů znaků, které už jsme také zmínili výše. V programu najdou nejširší uplatnění znaky tzv. vizuálně motivované, neboli ikonické. Tedy ty znaky, které mají určitou vizuální podobu se znakovým objektem (Šustová, 2008).

Pro ilustraci uvádíme několik nákrešů takových znaků (Šustová, 2008, s. 118-124).

Obr. 1 Znak TELEFON
(ruku sevřenou v pěst držíme u ucha)

Obr. 2 Znak KOČKA
(ruce představují kočičí fousky, palce a ukazováky jsou spojeny)

Obr. 3 Znak KNIHA
(ruce představují zavírající a otevírající se desky knihy)

Obr. 4 Znak AUTO
(ruce představují držení volantu)

Obr. 5 Znak KOUPAT SE
(ruce v pěst imitují mydlení hrudníku pohybem nahoru a dolů)

3.5 Podmínky pro získání certifikátu instruktora Baby Signs ®

Pro získání certifikátu instruktora je nutné absolvovat školení, které v rámci České republiky probíhá pravidelně vždy na jaře a na podzim. Školení probíhá ve školicím středisku, které má sídlo v Kosmonosích.

Pro přihlášení do instruktorského kurzu je nutné vyplnit elektronickou přihlášku dostupnou z internetových stránek www.babysigns.cz. Přihláška se skládá z několika položek týkajících se osobních údajů – jméno, příjmení, email, adresa, telefon, země a kraj. Dále následuje položka výběru kurzu, pro který chce uchazeč certifikaci získat (Program Baby Signs, Go Kids Rozvoj emoční inteligence u dětí od 0 do 3 let, Go Kids English od 0 do 3 let s programem Baby Signs, ...). Další položky vyžadují specifikaci oblasti, ve které chce lektorka působit, kde chce kurzy pořádat, či zda už má smluvené místo pro konání kurzů. Předposlední položkou přihlášky je doplnění informace o tom, proč se chce uchazeč/uchazečka stát lektorem/lektorkou, jaké k tomu má předpoklady, vzdělání, či praxi. Poslední položka slouží k připomínkám nebo případným dalším dotazům ze strany uchazeče /uchazečky.

Na internetových stránkách www.babysigns.cz jsou dále uvedeny požadavky na osobnost budoucích lektorů. Vyžadováno je vzdělání, které se vztahuje k výchově a vzdělávání, dobré organizační schopnosti, příjemné vystupování a schopnost pracovat jak s dětmi, tak s dospělými. V některých oblastech je vyžadován živnostenský list, v jiných oblastech se nabízí možnost práce na dohodu pro určité centrum.

Získáním certifikátu se instruktorovi / instruktorce nabízí možnost pracovat na jakýkoliv úvazek, a proto je tato práce zvláště vhodná pro maminky na mateřské dovolené. Jednou z dalších velkých výhod je mezinárodní platnost získaného instruktorského certifikátu po absolvování lektorského kurzu a složení certifikační zkoušky.

4 Praktická část

4.1 Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek zahrnuje dvě skupiny žen (případně rodičů). První skupina (dotazník č. 1) je tvořena ženami (rodiči), kteří své dítě teprve čekají, nebo mají dítě ve věku do 1 roku. Druhá skupina (dotazník č. 2) je reprezentována ženami (rodiči), kteří znakování se svým dítětem praktikovali, či praktikují. Dotazník č. 1 byl mezi ženy (rodiče) distribuován praktickými lékaři pro děti a dorost v době poradny pro kojence a gynekology při běžných prohlídkách. Dotazník pro druhou skupinu respondentů byl elektronickou formou šířen prostřednictvím instruktorek programů a odkaz byl také zveřejněn v internetovém časopise Batoláček. Mezi lékaře bylo rozdáno celkem 112 dotazníků, přičemž se vrátilo 91 dotazníků. Návratnost byla tedy 81,25 %. Dotazník distribuovaný elektronickou cestou vyplnilo celkem 162 respondentů.

4.2 Cíle výzkumného šetření

Hlavním cílem šetření bylo zjistit komplexní povědomí matek (rodičů) v oblasti znakování se slyšícími dětmi.

Dílčí cíle:

Zjistit, zda se matky (rodiče) obávají tohoto způsobu komunikace a jaká v tom vidí rizika.

Zjistit, zda vůbec mají o tento způsob komunikace zájem.

Zjistit, zda mají o této možnosti komunikace dostatek potřebných informací.

4.3 Výzkumné hypotézy

Pro oba dotazníky jsme stanovili jednotlivé hypotézy. Pro dotazník č. 1 hypotézy H₁, H₂, H₃, H₄. Pro dotazník č. 2 jsme stanovili následující hypotézy H_I, H_{II}, H_{III}, H_{IV}, H_V.

H₁: Matky (rodiče) předpokládají pomalejší vývoj mluvené řeči u znakových dětí ve srovnání s dětmi, které neznakují.

H₂: Matky (rodiče) nemají o programech znakování se slyšícími dětmi dostatek potřebných informací.

H₃: Mladé matky (rodiče) do 30 let mají o znakování se slyšícími dětmi větší zájem než matky (rodiče) nad 30 let věku.

H₄: Matky (rodiče) očekávají prvotní informace od svých pediatriů.

H_I: Matky (rodiče) začínají se svými dětmi znakovat výhradně ze zvědavosti zkusit něco nového.

H_{II}: Většina matek nepozoruje v průběhu znakování negativní vliv na dítě, naopak pozorují vliv pozitivní – dítě začíná dříve verbálně komunikovat než jeho vrstevník, se kterým matka neznakuje.

H_{III}: Znaková zásoba programu Baby Signs ® je pro běžnou komunikaci dítěte dostačující.

H_{IV}: Matky (rodiče) považují za vhodnou dobu pro začátek znakování období kolem sedmého měsíce věku dítěte.

H_V: Znakování je pro děti přirozené a děti samy znaky pro komunikaci spontánně využívají.

4.4 Metodologie výzkumu

Při výzkumu byla využita výzkumná metoda dotazníku. P. Gavora (2000) in Chráska charakterizuje dotazník jako „*způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí*.“ (Chráska, 2007, s. 163,).

Kvalita získaných formací je ovlivněna dle Koříneka znalostmi respondenta, jeho ochotou spolupracovat, ale také způsobem formulace otázek a samozřejmě také způsobem záznamu vybraných odpovědí.

Otázky, neboli položky neslouží jen k získání požadovaných informací, ale musí také přispět k navázání kontaktu s respondentem a získání jeho důvěry.

Kořínek rozlišuje ve své knize dvě formy dotazovací techniky, a to výzkumný rozhovor a dotazníkovou techniku. První z forem je realizována ústní formou, ale v práci se jí nebudeme blíže zabývat, protože pro účely práce využijeme dotazníkovou techniku.

Dotazníková technika tedy slouží k písemnému získání informací. Za určitou nevýhodu můžeme považovat to, že autor dotazníku už nemůže během vyplňování otázky (položky) jakkoli upravovat, doplňovat, či specifikovat. Abychom předešli problémům s nevhodně formulovanými položkami a s tím souvisejícími nevhodnými odpověďmi, je vhodné provést předvýzkum na malém vzorku respondentů. Podstatou předvýzkumu je především ověření správné formulace položek a ověření zpracovatelnosti získaných informací (Kořínek, 1971).

Z hlediska cíle rozlišujeme položky obsahové a funkcionální (kontaktní, funkcionálně psychologické, filtrační a kontrolní). Obsahové položky slouží ke zjištění výzkumného problému, zatímco otázky funkcionální pouze doplňují průběh výzkumu. Pokud se na ně podíváme blíže, můžeme je stručně charakterizovat takto: kontaktní položky slouží k navázání kontaktu s respondentem, funkcionálně psychologické položky slouží ke „správnému naladění“ respondenta, kontrolní položky slouží k ověření pravdivosti odpovědí v dotazníku a filtrační položky vybírají z vybraného vzorku určité jedince podle zadání dané položky.

Podle požadované odpovědi se rozlišují položky otevřené a uzavřené. U otevřených položek odpovídá respondent podle svého uvážení, zatímco u uzavřených otázek respondent vybírá z nabízených možností a tyto položky jsou snadnější pro vyhodnocování.

Dotazník č. 1 byl nestandardizovaný a obsahoval celkem 8 položek. Z nich tři byly uzavřené a ostatní polouzavřené. Otevřené položky jsme v dotazníku nevyužili.

V úvodu dotazníku byl krátký úvod, ve kterém byly uvedeny důvody výzkumného šetření, účel výzkumného šetření a zaručení anonymity respondentů. V závěru dotazníku bylo poděkování za čas strávený s vyplněním dotazníku. Poslední položka umožňovala respondentům uvést svou emailovou adresu pro zaslání výsledků šetření.

Dotazník č. 2 byl rovněž nestandardizovaný a obsahoval celkem 20 položek, přičemž poslední položka umožňovala respondentům zadat svou emailovou adresu pro získání informací o výsledku výzkumného šetření. Dotazník se skládal z úvodního informativního textu, 12 uzavřených položek, 7 otevřených položek. Dotazník byl zakončen závěrečným poděkováním za čas věnovaný jeho vyplňování.

4.4.1 Vytvoření dotazníků

Jak jsme se již zmínili výše, v rámci výzkumného šetření byly použity dva dotazníky a oba byly nestandardizované. Při jejich vytváření jsme spolupracovali s instruktorkami kurzů znakování a také s některými logopedkami v České republice. Navržené verze dotazníků jim byly vždy rozeslány a následně upraveny dle jejich připomínek a návrhů tak, aby měly vytvořené dotazníky co nejvyšší informační hodnotu. Dotazníky jsme vytvořili anonymní a snažili jsme se je navrhnout tak, aby nebyly příliš zdlouhavé a případné respondenty neodrazovaly svým rozsahem.

Hotové verze dotazníků byly rozdány v rámci předvýzkumu malému vzorku respondentů pro ověření jejich výpovědní hodnoty a opět byly zváženy všechny připomínky a dotazníky opět upraveny.

Po tomto procesu byly dotazníky kompletní a mohly být distribuovány mezi lékaře a následně mezi cílovou skupinu respondentů. Dotazník č. 1 byl distribuován v tištěné formě, zatímco dotazník č. 2 byl navržen elektronicky a touto cestou byl také dále šířen.

4.4.2 Předvýzkum

Před samotným výzkumem jsme provedli předvýzkum. Předvýzkum byl realizován v březnu 2012 na malém množství respondentů, zatím bez spolupráce lékařů. Respondenti byli z autorčina blízkého okolí. Účelem předvýzkumu bylo zjistit vhodnost formulace položek dotazníku č. 1 a jejich výpovědní hodnotu pro pozdější výzkum. Součástí předvýzkumu byly i rozhovory s respondenty po vyplnění dotazníku a zvážení jejich připomínek.

Další částí předvýzkumu bylo i navázání kontaktu s pediatry a gynekology převážně v Olomouci, příp. Olomouckém kraji, a zjištění jejich zájmu o spolupráci ve výzkumu. Oslovování lékařů probíhalo elektronickou formou a převážně s kladnou odezvou.

U dotazníku č. 2 jsme předvýzkum nerealizovali, protože tento dotazník byl velmi podrobně konzultován s instruktorkami i logopedkami. Dalším důvodem byl také původní nedostatek kontaktů na cílovou skupinu respondentů.

5 Organizace vlastního šetření

Realizace výzkumu byla naplánována na červen - září 2012. V tomto období výzkum proběhl a výsledky byly následně zpracovány v rámci diplomové práce.

Na počátku výzkumu prostřednictvím dotazníku č. 1 stála dohoda s dětskými lékaři a gynekology o umožnění výzkumu v jejich ordinacích, resp. čekárnách. Oslovování lékařů proběhlo nejčastěji elektronickou formou a většina oslovených lékařů, převážně v Olomouci, s výzkumem souhlasila. S některými lékaři jsme se dohodli na přenechání dotazníků u zdravotní sestry, která je dále distribuovala mezi cílovou skupinu. Ostatní lékaři vyžadovali naši přítomnost ve vymezené době v čekárně a osobní kontakt s pacientkami při předávání dotazníků. Druhá varianta dohody se ukázala v průběhu šetření jako účinnější, protože respondenti vyplňovali dotazník přímo na místě a výrazně se tak zvýšila návratnost dotazníků.

Výzkum prostřednictvím dotazníku č. 2 probíhal, jak jsme se už zmínili, elektronickou formou. Šíření dotazníku touto cestou bylo v rámci výzkumu pohodlnější a neslo s sebou méně starostí. Dotazník byl vytvořen prostřednictvím aplikace Google documents a následně byl prostřednictvím instruktorů a internetového magazínu Batoláček rozeslán odkaz na daný dotazník mezi cílovou skupinu respondentů. Pro kontaktování rodičů, kteří znakování využívali, či v době výzkumu využívají, jsme oslovili instruktorky kurzů znakování, které odkaz na dotazník dále rozesílaly. Na rozšíření odkazu se výraznou měrou podílel také internetový magazín Batoláček, jehož redaktorky nám vyšly vstříc a odkaz na dotazník zde uveřejnily (Batoláček č. 27 – září 2012).

Následně jsme získaná data zpracovali dle stanovených výzkumných hypotéz a přehledně znázornili prostřednictvím grafů.

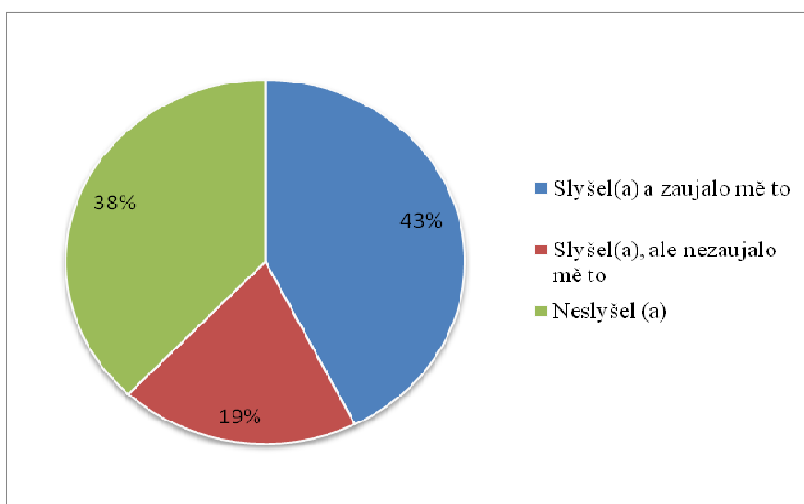
6 Zpracování výsledků

V této části práce se podrobně zaměříme na oba použité dotazníky, přičemž každému z dotazníků věnujeme samostatnou podkapitulu.

6.1 Dotazník číslo 1

Zmiňovaný dotazník byl zaměřen, jak už jsme se zmínili dříve, na matky, resp. rodiče, kteří se svým dítětem doposud neznakují, nebo dítě teprve očekávají. V následujících grafech jsou zpracovány všechny položky, vyjma položky č. 9 (Přejete si zaslat výsledky mého výzkumu a výsledný produkt na emailovou adresu?), která není pro výzkum stěžejní a pouze informuje, kolik respondentů má zájem o zpětnou vazbu. Číslování grafů odpovídá číslování položek v dotazníku. Výjimkou jsou položky 7 a 8, u kterých číslování grafů neodpovídá pořadí položky. Dále jsou grafy u některých položek rozděleny do dvou skupin (bližší specifikace je uvedena vždy v popisu konkrétního grafu).

Položka č. 1: Slyšel(a) jste někdy o programech znakování se slyšícími dětmi?

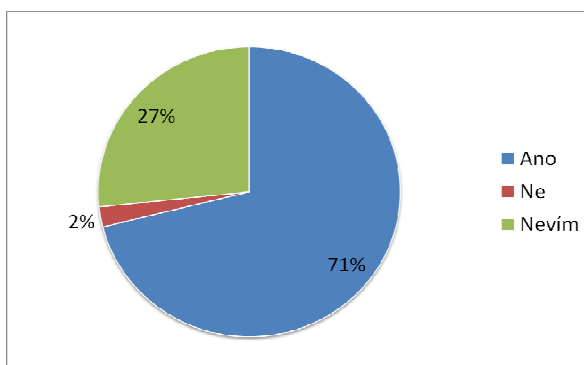

Graf č. 1

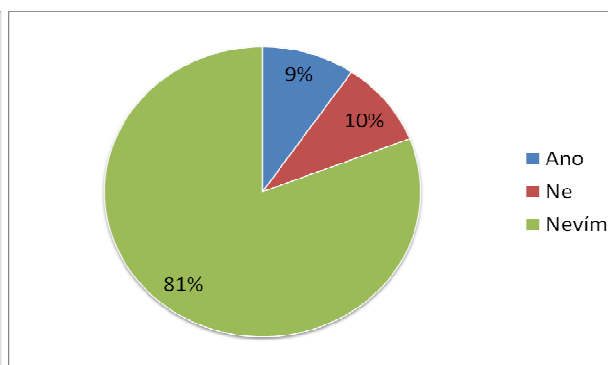
Na grafu č. 1 vidíme procentuální rozložení odpovědí všech respondentů. Odpověď „Slyšela a zaujalo mě to“ zvolilo 43 % respondentů, což odpovídá 46 odpovědím z celého výzkumného vzorku. Variantu „Slyšel(a), ale nezaujalo mě to“ zvolilo 19 % dotázaných, což

odpovídá počtu 21 respondentů. Poslední variantu zvolilo 41 dotázaných a jejich odpovědi můžeme vyjádřit 38 procenty. Vzhledem k zaměření práce byly dotazníky s odpovědí „Neslyšel(a)“ z dalšího vyhodnocování vyřazeny. A opět s nimi bude počítáno při zpětném rozesílání výsledků výzkumu.

Položka č. 2 Myslíte si, že má znakování se slyšícími dětmi nějaký přínos v oblasti vývoje dítěte?

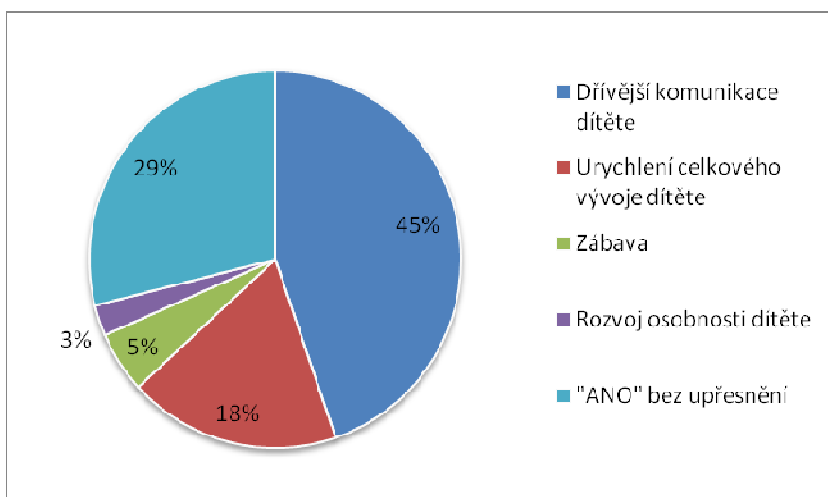

Graf č.2a

Graf č.2b

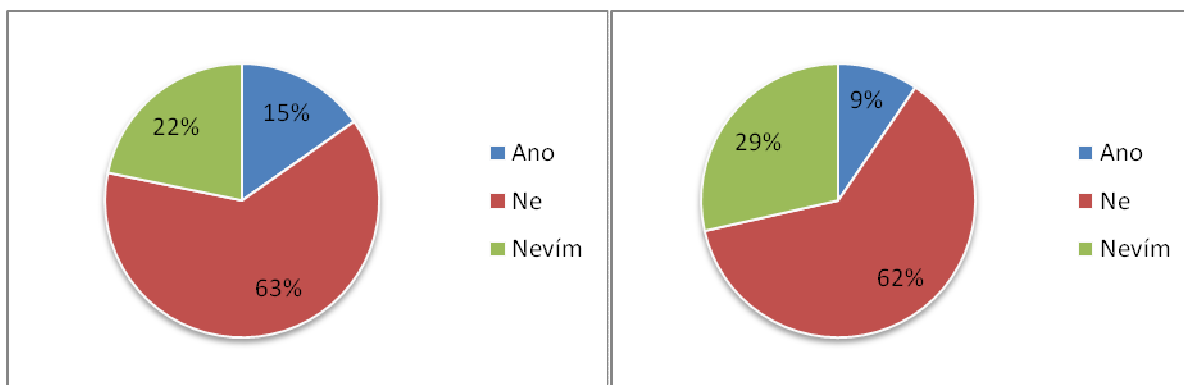
Grafy č.2a a 2b názorně ukazují porovnání odpovědí na položku č. 2 a srovnávají skupinu respondentů, které znakování zaujalo (graf č.2a) se skupinou těch respondentů, kteří o znakování sice slyšeli, ale daná problematika je nezaujala (graf č.2b). Z grafů je patrné, že skupina respondentů zaujatá touto tematikou je přesvědčena o pozitivním vlivu znakování na vývoj dítěte. U položky č. 2 a odpovědi „ANO“ bylo po respondentech vyžadováno upřesnění, specifikace pozitivního vlivu znakování na vývoj dítěte. Tyto údaje uvádíme v grafu č. 2c

Graf č. 2c

Graf č. 2c znázorňuje konkretizaci pozitivního vlivu znakování na vývoj dítěte. Nejvíce respondentů považuje za pozitivní urychlení rozvoje komunikace dítěte. Bohužel poměrně velkou část grafu zabírají odpovědi ANO, bez specifikace. Respondenti byli v úvodu dotazníku žádáni o případné zpřesnění informace, pokud tuto položku zvolí, přesto poměrně velká část respondentů tuto informaci bohužel nedoplnila.

Položka č. 3: Myslíte si, že má znakování se slyšícími dětmi nějaká rizika týkající se vývoje dítěte?

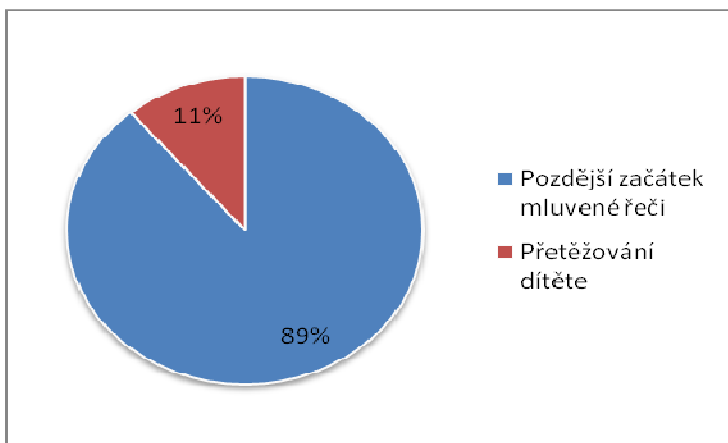

Graf č.3a

Graf č.3b

Grafy č.3a a 3b názorně ukazují porovnání odpovědí respondentů ze stejných skupin jako předchozí grafy. V tomto porovnání vidíme, že negativní vliv znakování na vývoj dítěte nepředpokládá výrazně ani jedna skupina respondentů, zatímco pozitivní vliv výrazně u jedné ze skupin převažoval (viz výše graf č. 2a, 2b). Oproti předchozímu porovnání vidíme

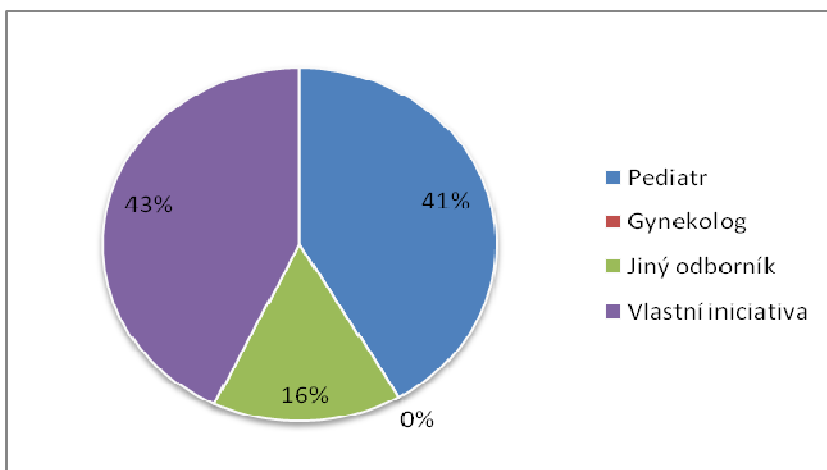
poměrně vyrovnané rozložení odpovědí. Odpověď ANO byla i u této položky doplněna konkretizací negativního vlivu – tuto konkretizaci uvádíme v grafu č. 3c.

Graf č.3c

Z grafu č.3c vidíme, že většina respondentů, kteří se obávají negativního vlivu na vývoj dítěte, zastává názor, že znakování zpomaluje rozvoj mluvené řeči. Pouze 1 respondent uvedl jiné možné riziko (přetěžování dítěte ze strany matky) působící na vývoj dítěte.

Položka č. 4: Od koho byste očekával(a) informace o programech znakování se slyšícími dětmi?

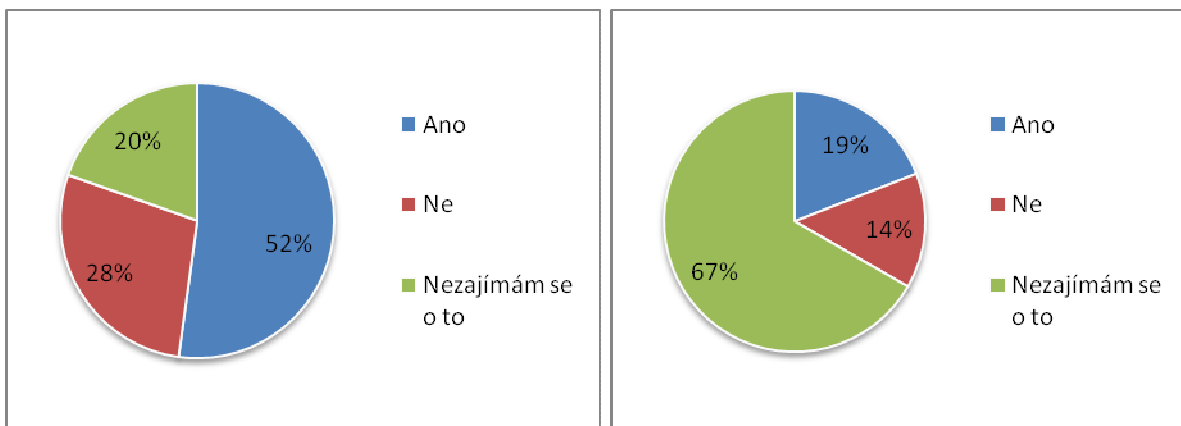

Graf č. 4

Graf č. 4 ukazuje procentuální rozložení odpovědí na položku č. 4. Při odpovědi na tuto položku respondenti mohli vybírat více odpovědí, a proto procenta nevyjadřují poměr respondentů, ale poměr výskytu jednotlivých možností. Nejčastější kombinací v rámci odpovědí byla kombinace Pediatr – Vlastní iniciativa. Naopak žádný z respondentů neočekává informace od svého gynekologa. U položky „Jiný odborník“ byla opět vyžadována

specifikace odpovědi, ovšem respondenti ve většině případů tuto možnost bohužel ignorovali, a proto nebudeme tuto specifikaci znázorňovat samostatným grafem.

Položka č. 5: Jsou pro Vás informace o programech znakování dostupné?

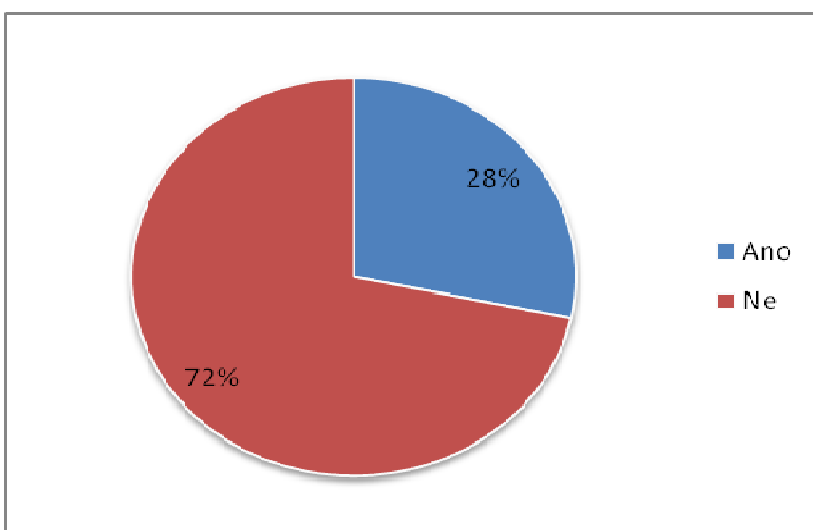

Graf č. 5a

Graf č. 5b

Grafy č. 5a a 5b opět ukazují porovnání skupiny respondentů, kterou daná problematika zaujala (graf č. 5a) se skupinou, která se o danou problematiku nezajímá (graf č. 5b). Rozložení odpovědí logicky odpovídá specifikaci dané skupiny.

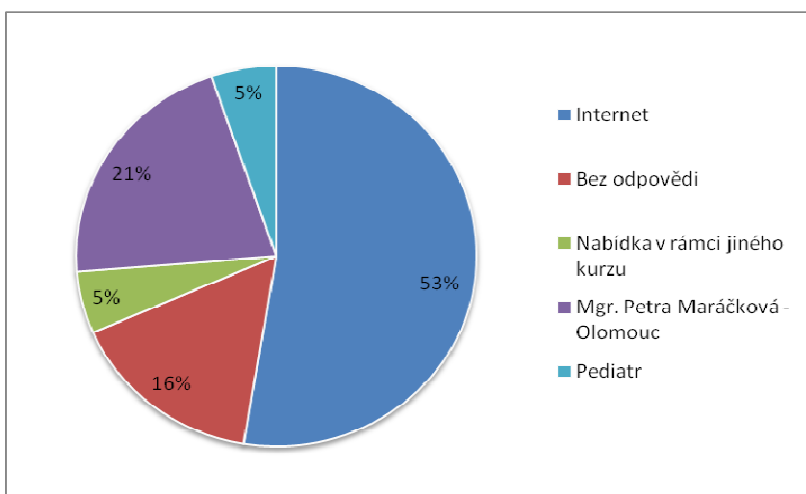
Položka č. 6: Víte, kam se obrátit v případě zájmu o kurz?

Graf č. 6

Z grafu č. 6 vyplývá, že většina dotázaných (72 %), ať už se o danou problematiku zajímají, či ne, neví, kam se v případě zájmu o kurz obrátit. Položka byla dále specifikována a v případě

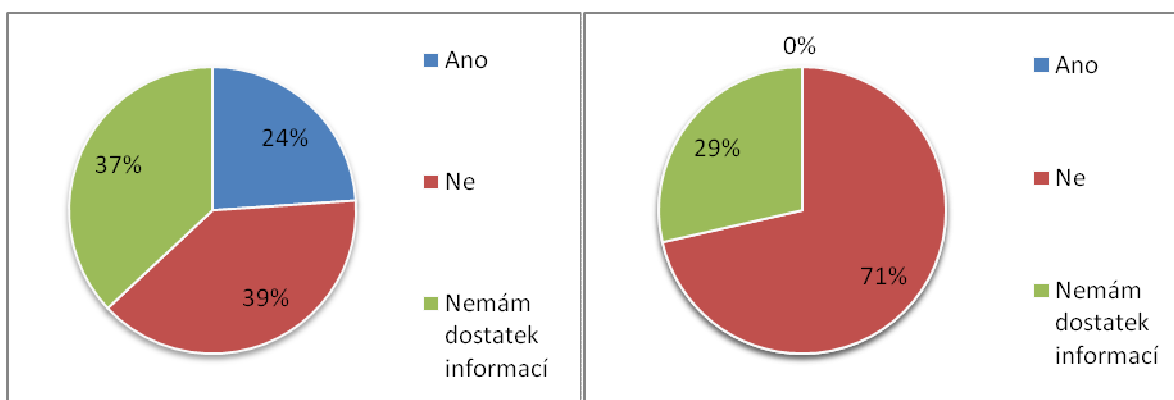
kladné odpovědi byl respondentům nabídnut prostor pro specifikaci konkrétního místa, či osoby. Tuto specifikaci uvádíme v samostatném grafu č. 6a.

Graf č. 6a

Z grafu č. 6a vidíme rozložení odpovědí týkajících se míst, na která se mohou respondenti obrátit v případě zájmu o kurz. Nejvíce respondentů by se v případě zájmu obrátilo na internet, kde předpokládají, že najdou potřebné informace. Druhou položkou s nejvíce odpověďmi byla konkrétně Mgr. Petra Maráčková, která kurzy v Olomouci organizuje. Dále se u respondentů objevily odpovědi jako „pediatr“, či „nabídka v rámci jiného kurzu“. Tyto odpovědi se však v dotazníku vyskytovaly velmi málo a nejvíce respondentů by se tedy obrátilo na internet.

Položka č. 7: Chystáte se program se svým dítětem vyzkoušet?

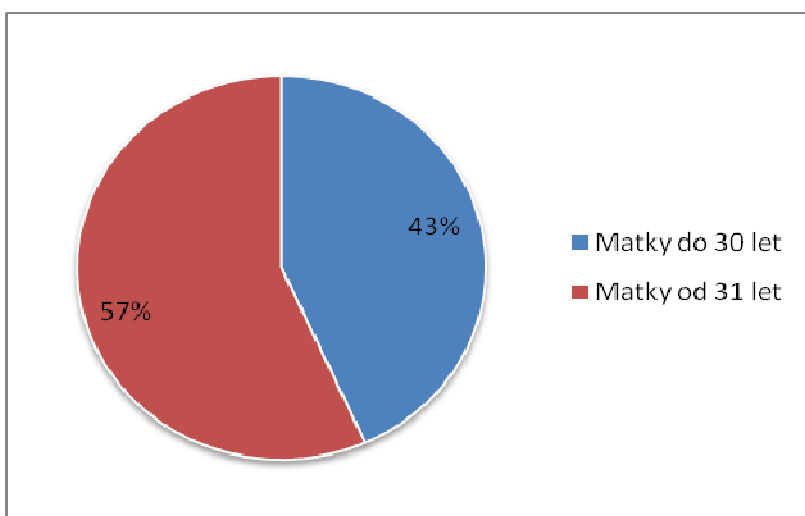

Graf č.7a

Graf č.7b

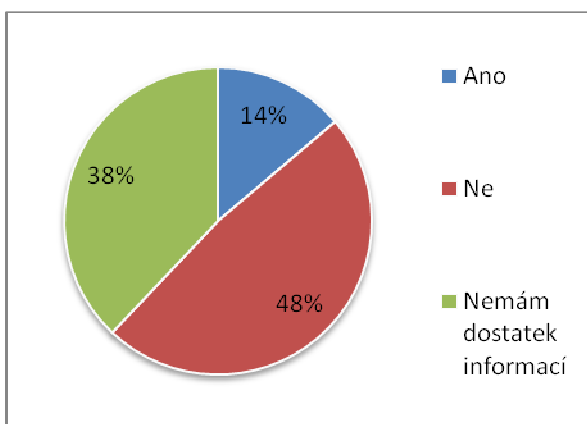
Grafy č. 7a a 7b opět porovnávají skupinu respondentů, které daná problematika zaujala (graf č.7a) a ty, které znakování nezaujalo (graf č. 7b). V grafu č.7b vidíme, že nikdo z oslovených respondentů není rozhodnut program vyzkoušet. Překvapivé je, že ani v grafu č.7a není odhodlání program vyzkoušet nijak výrazné. Poměrně vyrovnané jsou v daném grafu zbylé dvě možnosti.

V rámci výzkumu se budeme nyní zabývat položkou č. 8, kterou využijeme při hodnocení položky č. 7. V následujícím grafu č. 7c uvádíme rozložení respondentů dle věku.

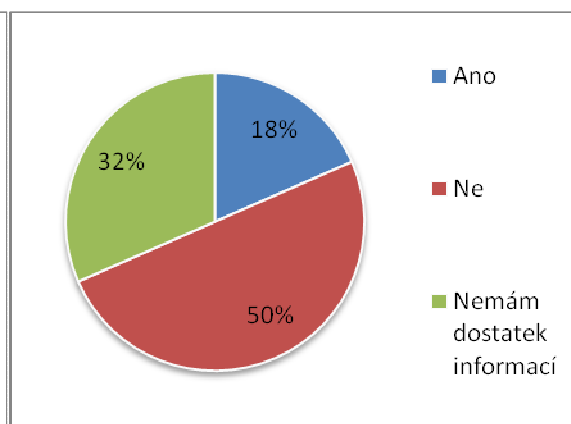

Graf č. 7c

V grafech č. 8a a 8b uvádíme zájem matek o znakování s ohledem na jejich věk. Pro zpracování grafů využijeme předchozí rozdělení a matky rozdělíme na skupinu do 30 let (graf č. 8a) a na skupinu nad 31 let (graf č. 8b).

Graf č. 8a

Graf č. 8b

6.1.1 Ověření hypotéz

V rámci výzkumu jsme si stanovili hypotézy, které jsme zmínili výše a které se nyní pokusíme ověřit.

H₁: Matky (rodiče) předpokládají pomalejší vývoj mluvené řeči u znakovajících dětí ve srovnání s dětmi, které neznakovají.

Hypotéza H₁ byla verifikována (viz. graf č. 3c). Ze zmiňovaného grafu vidíme, že riziko pomalejšího nástupu mluvené řeči je mezi respondenty považováno za riziko dominantní. Na druhou stranu ovšem musíme zdůraznit, že výsledky výzkumu překvapivě ukazují, že podíl respondentů, kteří nepovažují znakování za nijak ohrožující vývoj dítěte, je vyšší než podíl respondentů, kteří ve znakování určité riziko vidí. Mezi respondenty je také velká část rodičů, kteří ve znakování vidí přínos v oblasti vývoje, oproti námi předpokládanému spíše skeptickému pohledu respondentů na znakování se slyšícími dětmi.

H₂: Matky (rodiče) nemají o programech znakování se slyšícími dětmi dostatek potřebných informací.

Pro ověření této hypotézy využijeme grafů č. 5a a 5b. Tyto grafy jasně ukazují, že pokud mají rodiče o znakování zájem, dokážou si najít potřebné informace a ví, kde je hledat. Z grafů také vyplývá logická informace, že pokud se rodiče o znakování nezajímají, pak nemají dostatek potřebných informací. Z výše popsaných grafů tedy vyplývá, že rodiče, kteří se o danou problematiku zajímají, mají dostatek informací a hypotéza H₂ tedy nebyla verifikována.

H₃: Mladé matky (rodiče) do 30 let mají o znakování se slyšícími dětmi větší zájem než matky (rodiče) nad 30 let věku.

Pro ověření této hypotézy jsme využili grafů odpovídající položce č. 7 a grafů č. 8a a 8b. Ze zmíněných grafů vyplývá, že matky starší 31 let ve výzkumu mírně převažovaly, ale v porovnání jejich zájmu o znakování vidíme, že věk nehraje při této položce žádnou roli a že rozhodnutí znakovat, či neznakovat věk nijak neovlivňuje, právě naopak v obou věkových kategoriích je rozložení všech položek téměř shodné. Hypotéza H₃ tedy nebyla při zpracování výzkumu verifikována a můžeme ji označit za nepravdivou.

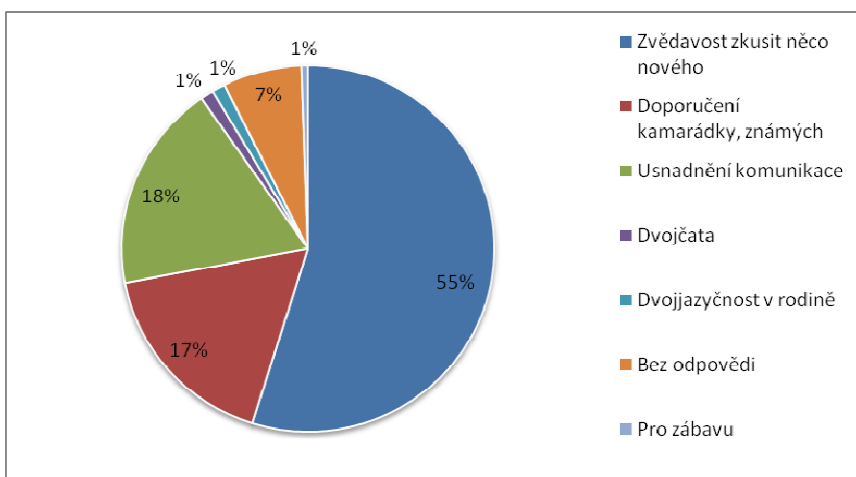
H₄: Matky (rodiče) očekávají prvotní informace od svých pediatriů.

Pro ověření čtvrté hypotézy jsme využili graf č. 4. Z uvedeného grafu vyplývá, že matky (rodiče) očekávají sice prvotní informace od svého pediatra, ale stejnou měrou také spoléhají na vlastní iniciativu. Tato hypotéza se tedy neprokázala jako pravdivá ani jako nepravdivá.

6.2 Dotazník číslo 2

Dotazník č. 2 byl směřován k matkám, resp. rodičům, kteří již se svým dítětem znakování vyzkoušeli, nebo program v současné době zkouší.

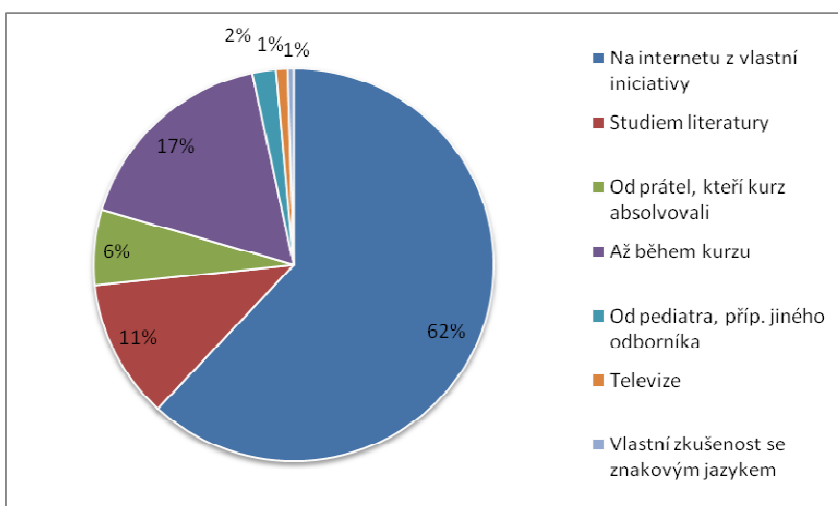
Položka č. 1: Co Vás vedlo k tomu začít znakovat s Vaším dítětem?

Graf č. 9

Graf č. 9 nám přehledně ukazuje rozložení odpovědí na první položku z dotazníku č. 2. Vzhledem k tomu, že respondenti mohli vybírat více odpovědí, nevyjadřují údaje v grafu rozložení respondentů, ale procentuální zastoupení jednotlivých odpovědí v celkovém souhrnu. V grafu není znázorněna položka „Doporučení pediatra, či známých“ a to z toho důvodu, že žádný z respondentů tuto možnost nezvolil. Naopak jsou v grafu přidány varianty odpovědí, které vyplynuly z možnosti odpovědi „jiné“, konkrétně jsou to položky „Usnadnění komunikace“, „Dvojčata“ a „Dvojjazyčnost v rodině“. Poslední položka v grafu „bez odpovědi“ vyjadřuje položky, které respondenti nevyplnili, v celkovém součtu bylo v dotazníku těchto variant odpovědi 12.

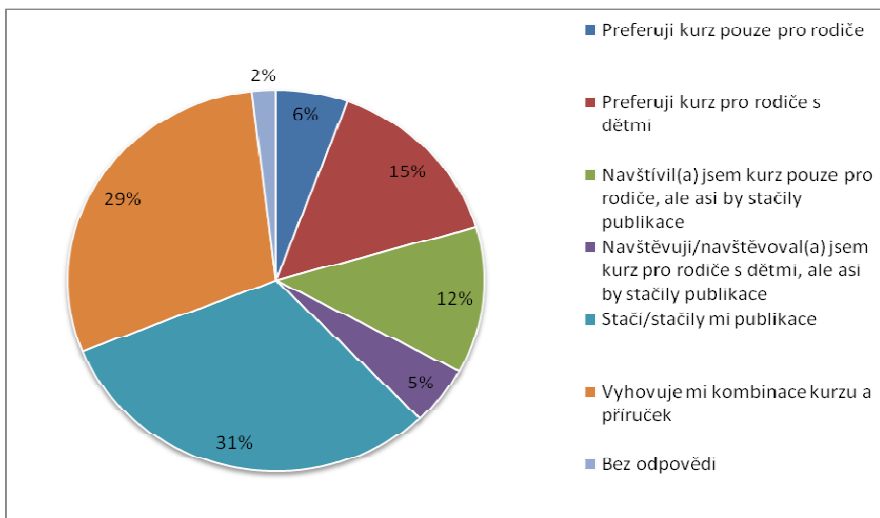
Položka č. 2: Kde jste získala potřebné informace o programech znakování?

Graf č. 10

Graf č. 10 ukazuje opět procentuální rozložení odpovědí, nikoliv jednotlivých respondentů. Větší polovina respondentů získala informace z vlastní iniciativy, což jsme očekávali. Velmi zajímavou položkou byla při vyhodnocování položka „Od pediatra, případně jiného odborníka“ – tato položka zůstala bez jediné odpovědi, ale při bližším prozkoumání výsledků jsme našli několik odpovědí, které jsme do této položky zařadili, i když respondenti je zařadili do varianty „Jiné“, jednalo se o převážně o odborníky-lektory. V jednom z dotazníků se objevila zmínka o setkání znakových rodičů, tuto variantu odpovědi jsme zařadili k variantě „Od přátel, kteří kurz absolvovali“.

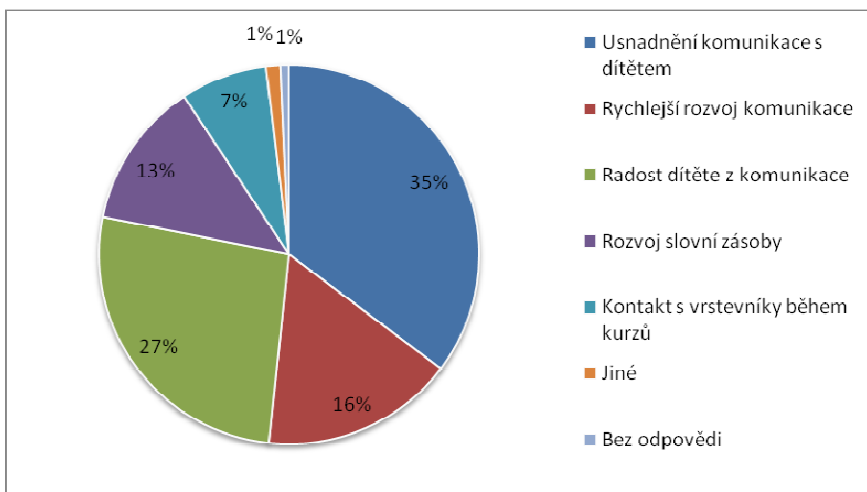
Položka č. 3: Myslíte si, že je/bylo užitečné navštěvovat kurzy, nebo byste zvládla znakovat podle příruček?

Graf č. 11

Tento graf znázorňuje rozložení odpovědí respondentů na položku č. 3, u které měli respondenti možnost výběru pouze jedné odpovědi. Z této položky vyplývá, že nejvíce vyhovuje respondentům využívat ke znakování pouze dostupné publikace, ale zanedbatelný rozdíl v podílu odpovědí je v porovnání s variantou „Vyhovuje mi kombinace kurzu a příruček“.

Položka č. 4: Co považujete za hlavní přínos programu znakování ?

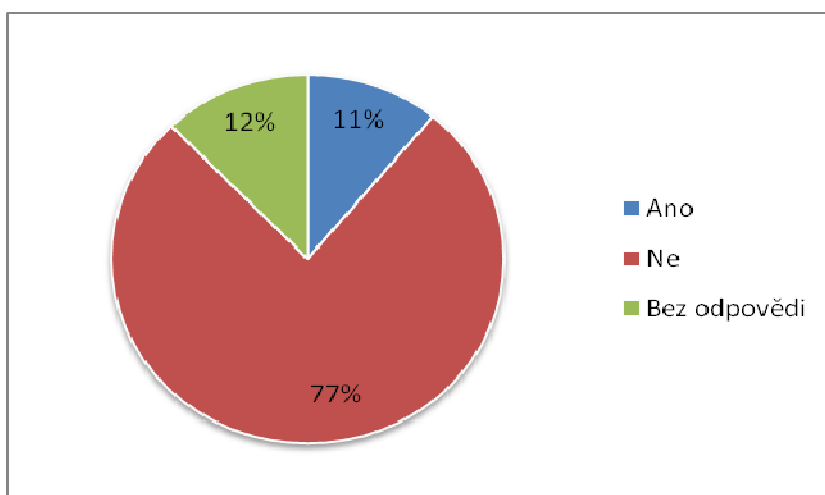

Graf č. 12

Na grafu č. 12 vidíme četnost výskytu jednotlivých odpovědí, kdy respondenti měli možnost volit více než jednu odpověď. Položka č. 4 zůstala u 3 respondentů nevyplněná. Velmi malý

výskyt byl také u možnosti „Jiné“. Proto jsme tuto položku v grafu podrobněji nespecifikovali. Tuto možnost zvolilo během výzkumného šetření 5 respondentů s následujícími specifikacemi své odpovědi: „žádný vliv“ (1 respondent), „zklidnění dítěte“ (2 respondenti), „zábava pro rodiče“ (1 respondent) a „rozvoj emoční inteligence“ (1 respondent)

Položka č. 5: Pozorujete/ pozoroval(a) jste u svého dítěte nějaký negativní vliv znakování?

Graf č. 13

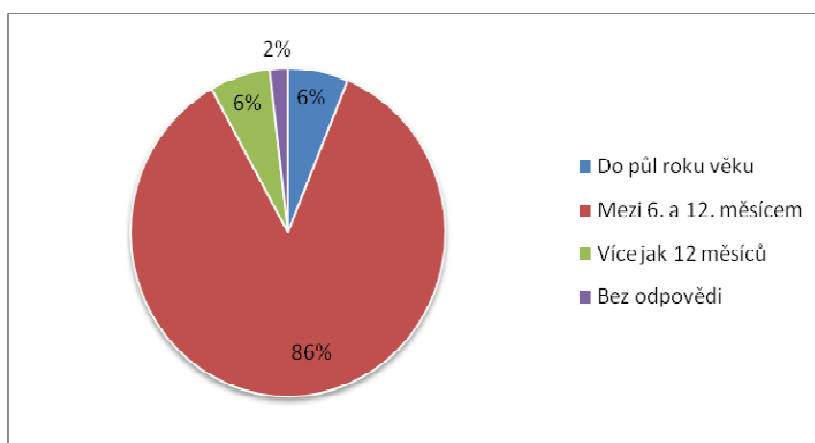
Z uvedeného grafu můžeme vidět, že většina respondentů byla/je se znakováním spokojena a nepozoruje/nepozorovala žádný negativní vliv na dítě. Někteří respondenti ovšem negativní vliv uvádí, ale jejich odpovědi se natolik liší, že nebylo možné je zanezt podrobněji do grafu, a proto je přehledně uvádíme v následující tabulce.

Konkretizace negativního vlivu	Počet respondentů
Zklamání dítěte z neznakujícího okolí	4
„Vydírání“ rodičů ze strany dítěte	4
Pozdější nástup mluvené řeči	3
Nepoužívání slov, pro která zná dítě znaky	1
Podobnost některých znaků	1
Obtížnost některých znaků pro dítě	1
Negativní reakce okolí	1

Tabulka č. 1 Negativní vliv znakování

Z údajů v tabulce bychom chtěli upřesnit význam pojmu „vydírání“, kdy je tento pojem chápán jako neustálé opakování určitého znaku, a tím vyžadování neustálé pozornosti rodiče. Další zajímavou položkou je „pozdější nástup mluvené řeči“, což respondenti označovali za negativní vliv, ale vzápětí dodali poznámku, že si nemyslí, že tato situace byla výrazně ovlivněna znakováním.

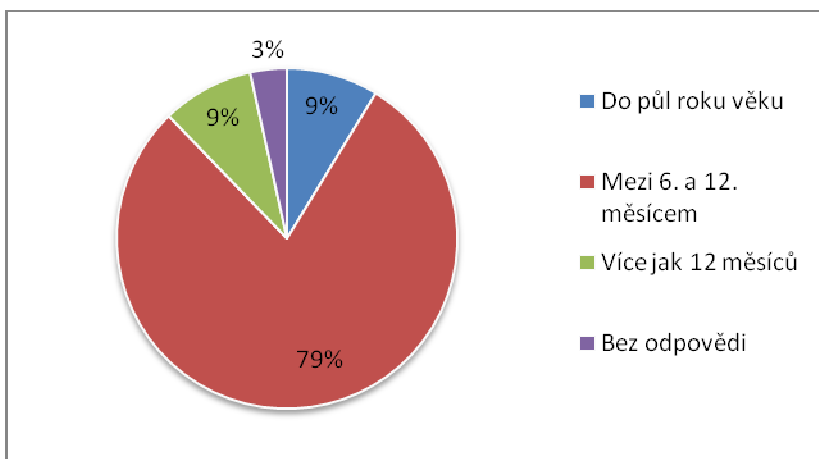
Položka č. 6: Jaké období považujete za nejvhodnější pro začátek znakování?

Graf č. 14

Z grafu vidíme, že matky, respektive rodiče, jednoznačně považují za vhodnou dobu pro začátek znakování se svým dítětem období mezi 6. a 12. měsícem věku dítěte. V této položce měli respondenti i možnost zvolit variantu „jiné“, kde upřesnili konkrétní měsíc, přičemž se nejčastěji vyskytoval 10. měsíc (5 respondentů z 12). Jeden z respondentů uvedl odpověď „čím dříve, tím lépe“, což nedokážeme zařadit ani do jedné z uvedených kategorií.

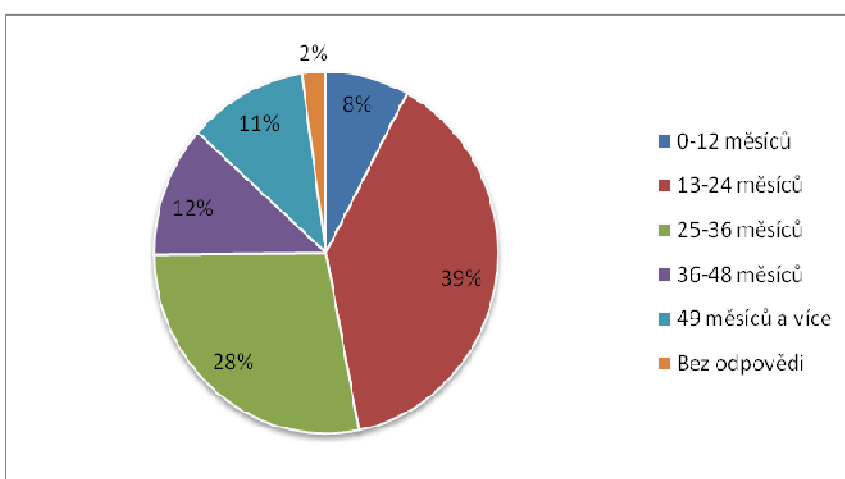
Položka č. 7: Jaký byl věk Vašeho dítěte, když jste s ním začal(a) znakovat?

Graf č. 15

V položce č. 7, které odpovídá graf č. 15, měli respondenti možnost volné odpovědi. Po zpracování výsledků jsme se rozhodli výsledky rozčlenit do stejných kategorií jako u předchozí položky. Z grafu vidíme, že respondenti začínali se znakováním nejčastěji v rozmezí 6. a 12. měsíce věku dítěte. Při porovnání se nám ukazuje, že grafy č. 14 a č. 15 jsou téměř totožné. Pokud bychom se podrobněji zaměřili na nejširší variantu odpovědi, začalo nejvíce respondentů znakovat v 8. a 10. měsíci věku dítěte. Dva respondenti začali se znakováním ihned po narození dítěte a naopak respondent, který začal s dítětem znakovat nejpozději, uvádí 27. měsíc věku dítěte.

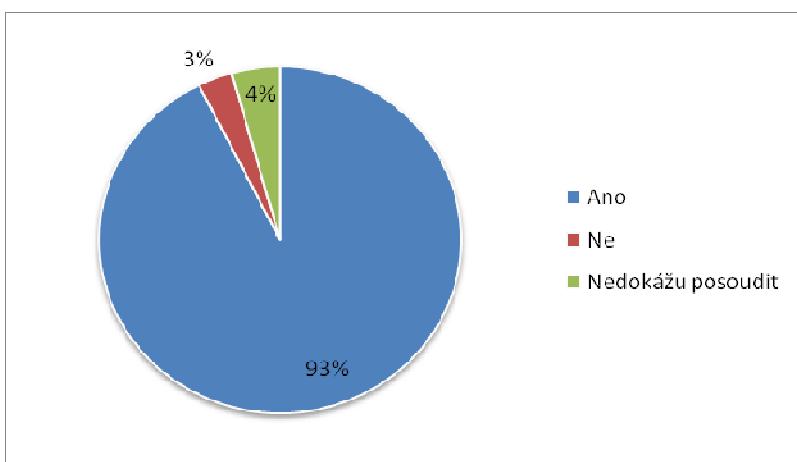
Položka č. 8: Jaký je věk vašeho dítěte teď?

Graf č. 16

Graf č. 16 ukazuje rozložení věku dětí, jejichž rodiče se výzkumného šetření zúčastnili. Tato položka v dotazníku může být chápána jako kontrolní, jestli se výzkumu zúčastnili opravdu ti respondenti, na které byl výzkum směřován. Dále bude tato položka sloužit pro porovnání vývoje mluvené řeči u znakovajících a neznakovajících dětí. Z grafu můžeme také vidět, že nejvíce respondentů spadá do kategorií 13 - 24 měsíců a 25 - 36 měsíců, což pro nás budou kategorie nejdůležitější.

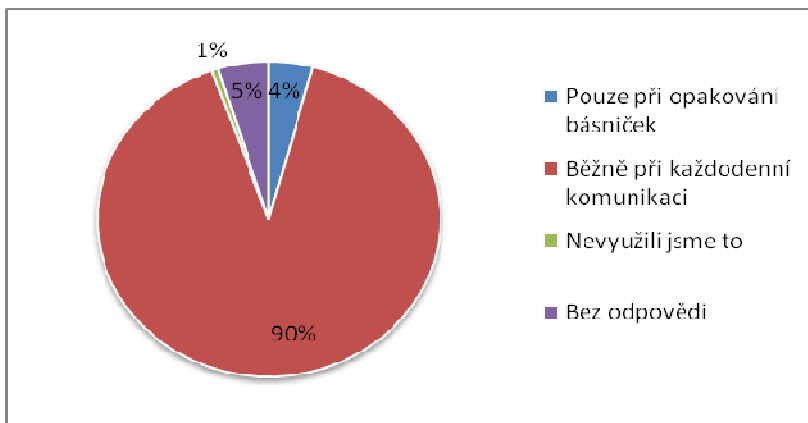
Položka č. 9: Máte pocit, že Vám znakování usnadňuje/ usnadňovalo komunikaci s dítětem?

Graf č. 17

Z výše uvedeného grafu vidíme, že většina respondentů považuje znakování za prostředek usnadnění komunikace s dítětem. Pouze zanedbatelné množství respondentů usnadnění komunikace nepozorovalo/nepozoruje, či nedokáže tuto situaci posoudit.

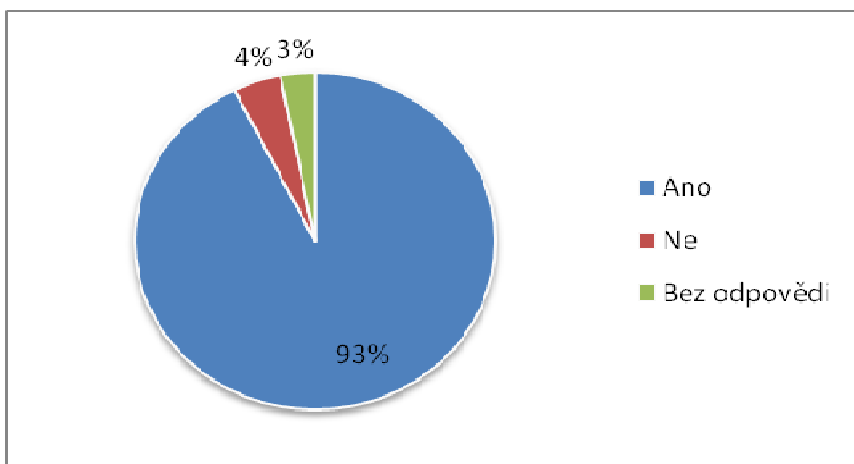
Položka č. 10: Při jaké příležitosti znakování nejčastěji využíváte/ jste využíval(a)?

Graf č. 18

Z grafu č. 18 vidíme, že většina respondentů využívala/využívá znakování běžně při každodenní komunikaci. U této položky měli respondenti možnost výběru více odpovědí a byla zde uvedena i možnost „jiné“, kde respondenti uváděli např. DVD Baby Signs, CD s písničkami, čtení knížek – tyto varianty odpovědí jsme zařadili k možnosti „pouze při opakování básniček“. Dále respondenti uváděli např. při procházkách, pro rozvoj slovní zásoby – tyto odpovědi jsme zařadili k „běžné komunikaci“.

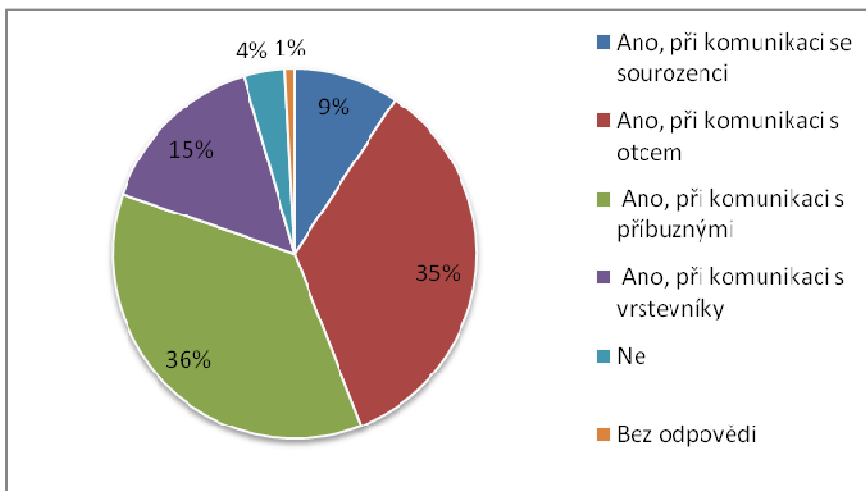
Položka č. 11: Využívá/ využívalo dítě znaky samo od sebe?

Graf č. 19

Graf č. 19 ukazuje rozložení odpovědí na položku č. 11. Většina respondentů uvádí, že jejich dítě využívá/využívalo znaky samo od sebe. Tato položka může tedy vypovídat o tom, že znakování je pro děti přirozené.

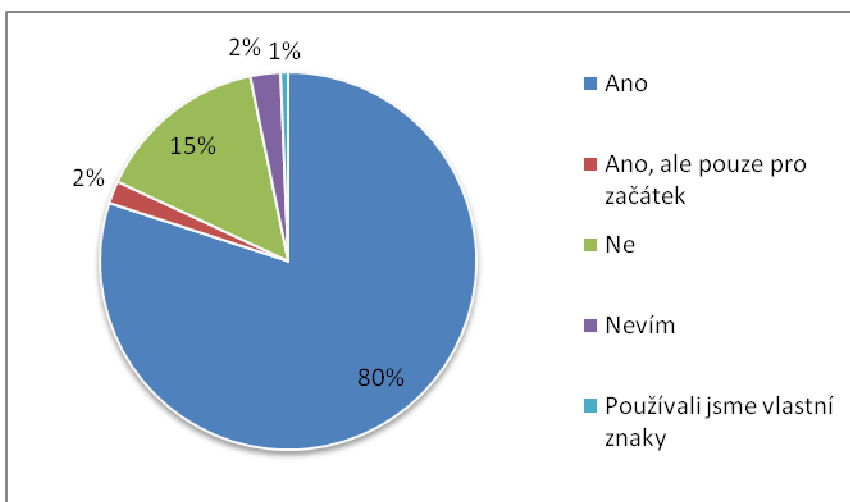
Položka č. 12: Uplatňuje/ uplatňovalo dítě znaky i v komunikaci s ostatními členy rodiny, případně při hře s vrstevníky?

Graf č. 20

Z uvedeného grafu vidíme, že nejčastěji děti využívají znakování kromě matky ke komunikaci s otcem a ke komunikaci s příbuznými. Naopak tuto možnost téměř nevyužívají ke komunikaci se sourozenci, či vrstevníky. Komunikace se sourozenci může být ovlivněna skutečností, že děti zatím žádné sourozence nemají. Komunikace s otcem a příbuznými je podle našeho názoru také ovlivněna tím, zda dotyčný na znakování dítěte přistupuje, či ne.

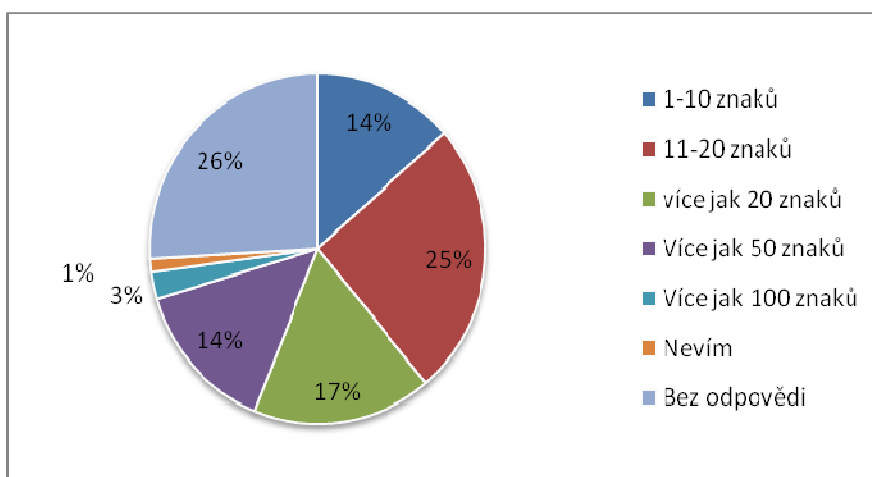
Položka č. 13: Zdá se Vám znaková zásoba programů dostatečná pro usnadnění běžné komunikace?

Graf č. 21

Většina respondentů považuje znakovou zásobu programu za dostačující pro běžnou komunikaci. Pokud respondenti volili možnost ne, nejčastěji chyběl znak pro slovo hruška a pohádka a názvy lesních zvířat. U jednoho respondenta chyběly znaky pro stroje (hasiči, policie, sanitka, ...) a jeden z respondentů postrádal znaky pro pohádkové postavičky. Část respondentů uvedla, že si znaky, které potřebovali, sami vymysleli.

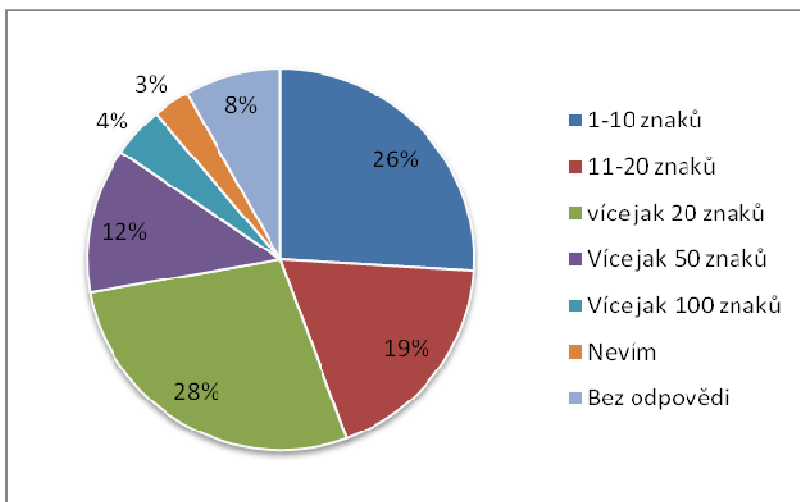
Položka č. 14: Kolika znakům Vaše dítě rozumí/rozumělo?

Graf č. 22

Na grafu č. 22 vidíme, kolika znakům jednotlivé děti rozumělo/rozumí. Vzhledem k tomu, že odpovědi respondentů byly velmi různé, vytvořili jsme pro větší přehlednost kategorie, do kterých jsme poté výsledky výzkumu zanesli. Poměrně velká část dotazníků zůstala u této položky bohužel nevyplněna. Nejvyšší počet, který jeden z respondentů uvedl, bylo 120 znaků.

Položka č. 15: Kolik znaků vaše dítě aktivně používá/používalo?

Graf č. 23

Graf č. 23 nám ukazuje počty znaků, které děti používají. Nejvíce respondentů spadá do kategorie „1-10“ znaků a do kategorie „více jak 20 znaků“.

Pro srovnání grafů č. 22 a 23 s ohledem na věk dětí uvádíme následující přehlednou tabulku.

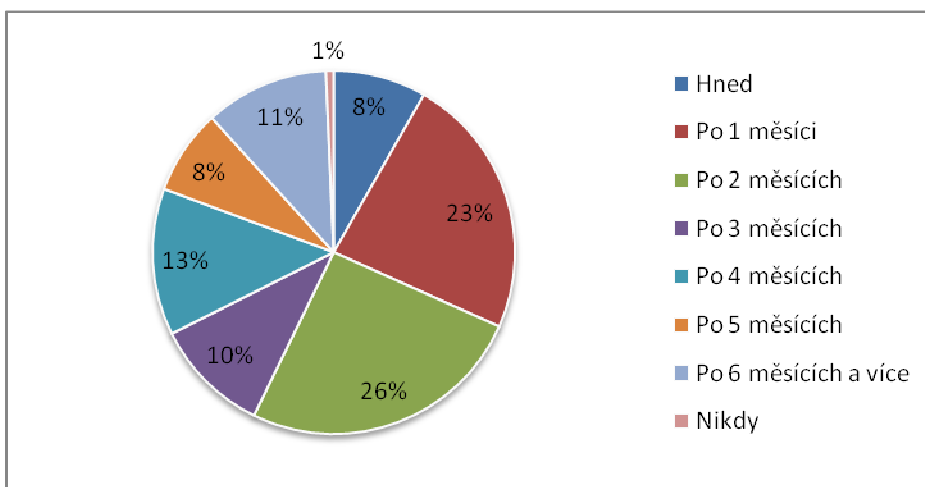
Věk dítěte	Znaky, kterým dítě rozumělo					Znaky, které dítě používalo				
	Počet respondentů					Počet respondentů				
	1-10	11-20	21-49	50-99	100 a více	1-10	11-20	21-49	50-99	100 a více
0-12	8	3	1	0	0	10	1	0	0	0
13-24	12	21	8	11	0	23	17	16	9	2
25-36	2	11	12	5	0	7	9	16	5	0
37-48	3	4	6	5	0	6	2	6	3	2
49 - ?	2	4	2	3	4	2	4	4	3	2

Tabulka č. 2 Porozumění a využívání znaků

V tabulce č. 2 uvádíme přehled jednotlivých odpovědí respondentů. Po součtu všech respondentů neodpovídá jejich počet skutečnému počtu zpracovaných dotazníků a to z toho důvodu, že někteří respondenti udávali v dotazníku informace o více dětech, někteří naopak nechali tyto položky nevyplněné. Pro názornost porovnáme první údaje z tabulky, další se potom porovnávají analogicky. Dítě ve věku 0-12 měsíců rozumí nejčastěji 1-10 znakům,

stejný údaj získáme i při zaměření pozornosti na počet používaných znaků ze strany dítěte v této věkové kategorii.

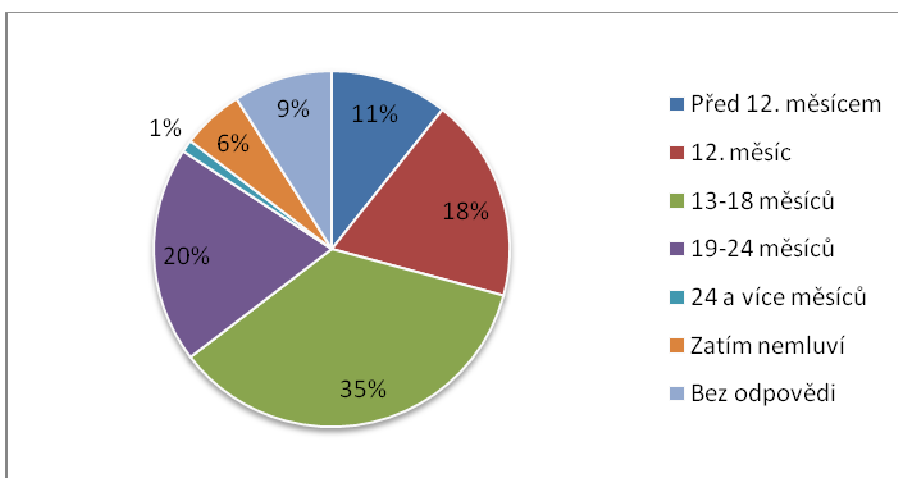
Položka č. 16: Kdy začalo dítě znaky aktivně používat ke komunikaci?

Graf č. 24

K vyhodnocení položky č. 16 jsme použili pouze ty dotazníky, kde byla úplná odpověď na položku č. 7 a 16. Porovnáním těchto 2 položek se nám podařilo zjistit, po jaké době děti začínají znaky využívat ke své vlastní komunikaci. Z výsledku grafu vidíme, že nejčastěji se znakování u dětí objevuje po 1 a 2 měsících působení ze strany matky. Co se týče věku dítěte, jde nejčastěji o 11. a 12. měsíc.

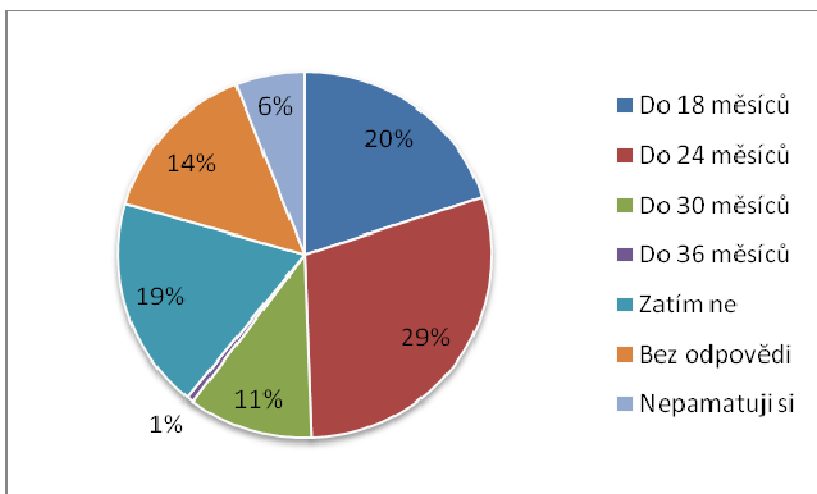
Položka č. 17: Kdy začalo Vaše dítě používat ke komunikaci mluvenou řeč?

Graf č. 25

Výše uvedený graf uvádí procentuální zastoupení počátku řečové komunikace u jednotlivých dětí. Tento graf přinesl pro nás překvapivé výsledky, jelikož jsme předpokládali, že nástup řeči bude oproti „normám“ urychlen. U položky „zatím nemluví“ jsme se zaměřili na současný věk dítěte a zjistili jsme následující údaje: z 10 respondentů, kteří tuto položku zvolili, mají 2 respondenti dítě mladší 12 měsíců, 1 respondent 12 měsíční dítě, 3 respondenti mají dítě ve věku 13-18 měsíců, 3 respondenti spadají se svým dítětem do věkové kategorie 19 – 24 měsíců a 1 respondent má dítě ve věku 36 měsíců.

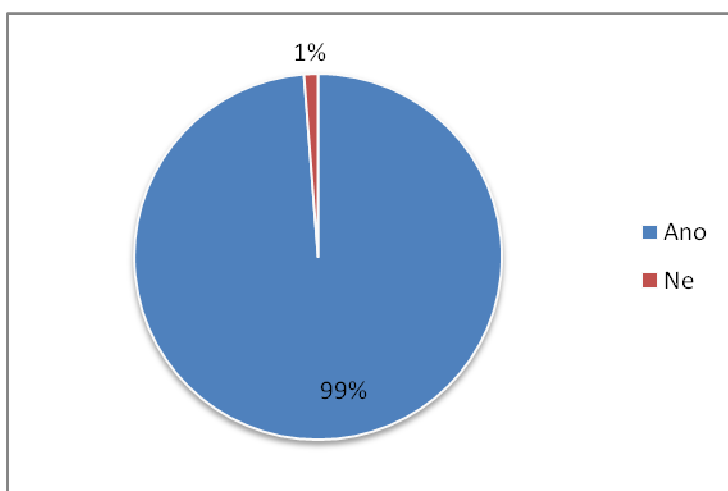
Položka č. 18: Kdy začalo Vaše dítě tvořit víceslovné věty (více než 3 slova ve větě)?

Graf č. 26

Graf č. 26 znázorňuje věk, kdy děti začaly používat víceslovné věty. Nejvíce respondentů spadá do kategorie do 24 měsíců, což odpovídá vývoji řeči dítěte, ale opět se nám nepotvrzuje očekávaný pozitivní vliv znakování na urychlení komunikace. Z respondentů, jejichž děti zatím ve víceslovných větách nemluví, bylo 18 respondentů s dítětem do 18. měsíce, 10 respondentů s dítětem do 24. měsíce, 2 respondenti s dítětem do 30 měsíců a 1 respondent s dítětem starým 36 měsíců.

Položka č. 19: Doporučila byste program ostatním maminkám?

Graf č. 27

Graf č. 27 ukazuje spokojenost respondentů s programem Baby Signs a drtivá většina jeho uživatelů by jej doporučila ostatním matkám, respektive rodičům.

6.2.1 Ověření hypotéz

V následující podkapitole provedeme ověření hypotéz, které byly stanoveny vzhledem k výzkumu prostřednictvím elektronického dotazníku, tedy hypotéz H_I , H_{II} , H_{III} , H_{IV} a H_V .

H_I : Matky (rodiče) začínají se svými dětmi znakovat výhradně ze zvědavosti zkoušet něco nového. Tato hypotéza je podložena grafem č. 9, ze kterého jasně vyplývá, že matky nejčastěji začaly znakovat se svým dítětem ze zvědavosti zkoušet něco nového a až druhým podnětem byla snaha usnadnit si vzájemnou komunikaci. H_I tedy byla na základě zmiňovaného grafu verifikována.

H_{II} : Většina matek nepozoruje v průběhu znakování negativní vliv na dítě, naopak pozorují vliv pozitivní – dítě začíná dříve verbálně komunikovat než jeho vrstevník, se kterým matka neznakuje. Tuto hypotézu jsme ověřili na základě grafů k položkám č. 4, 5, 9, 17 a 18. Negativní vliv znakování nepozorovala většina dotázaných. Mezi nejvíce oceňované pozitivní vlivy patřilo během výzkumu usnadnění komunikace s dítětem a radost dítěte z komunikace, třetí pozitivní vliv označovali respondenti jako urychlení rozvoje komunikace. Tento vliv se nám ale příliš nepotvrdil při zpracování položek č. 17 a 18. Na základě informací získaných zpracováním zmíněných položek dotazníku nejvíce respondentů uvádělo počátek verbální komunikace v období mezi 13. a 18. měsícem věku dítěte, což nemůžeme považovat za rychlejší vývoj oproti neznakujícím vrstevníkům. Ani další položka nemluví ve prospěch urychlení rozvoje mluvené řeči, protože víceslovné věty (více jak 3 slova ve větě) začaly děti nejčastěji používat v období do 24 měsíců, což můžeme opět považovat za normální vývoj řeči. H_{II} je tedy pravdivá v případě, že se budeme zabývat obecně pozitivním vlivem na rozvoj dítěte, ale nemůžeme ji označit jako pravdivou, pokud se zaměříme na samotný rozvoj řeči.

H_{III} : Znaková zásoba programu Baby Signs je pro běžnou komunikaci dítěte dostačující. K ověření H_{III} jsme využili položky č. 13, 14 a 15. Jak je patrné z grafu č. 21, považuje většina dotázaných znakovou zásobu daného programu za dostatečnou vzhledem ke každodenní komunikaci mezi matkou (rodiči) a dítětem. Z grafu č. 23 vyplývá, že většina respondentů nevyužívá při znakování příliš mnoho znaků a děti nejčastěji rozumí 11-20 znakům, v těsném odstupu poté respondenti volili kategorii 1-10 znaků a více než 50 znaků. Jen minimum respondentů volilo variantu více jak 100 znaků. Z porozumění znakům plyne

také jejich používání ze strany dítěte. Nejčastěji respondenti volili odpověď 1-10 znaků a více než 20 znaků. Z předchozí analýzy tedy vyplývá, že H_{III} byla v rámci výzkumu verifikována.

H_{IV} : Matky (rodiče) považují za vhodnou dobu pro začátek znakování období kolem 7. měsíce věku dítěte. Porovnáním grafů č. 14 a 15 zjistíme, že doba, kterou pokládají rodiče za nejvhodnější, se logicky shoduje s dobou, kdy rodiče nejčastěji se znakováním začínají. Dle našeho výzkumu jde o období mezi 6. a 12. měsícem věku dítěte. Při podrobnější analýze jsme zjistili, že rodiče začínají na své děti nejčastěji znakovat v 8. či 10. měsíci. Hypotézu můžeme tedy z tohoto důvodu považovat za nepravdivou.

H_V : Znakování je pro děti přirozené a děti samy znaky pro komunikaci spontánně využívají. Jak můžeme vidět z grafu č. 18, drtivá většina respondentů využívá znakování běžně při každodenní komunikaci. Vzhledem k tomuto přirozenému používání znakování jsme následně očekávali i spontánní využívání znaků ze strany dítěte, což se také v grafu č. 19 potvrdilo. Při spontánním využívání znaků děti nejčastěji uplatňují tento způsob dorozumívání při komunikaci s otcem a příbuznými, tedy nejbližším okolím dítěte, u kterého zřejmě očekávají opětvání tohoto způsobu komunikace. Hypotézu H_V můžeme tedy označit za pravdivou.

7 Závěr šetření

Výzkumné šetření proběhlo prostřednictvím dvou nestandardizovaných dotazníků, které byly směřovány k matkám, respektive rodičům kojenců a batolat, a také rodičům, kteří potomka teprve čekají.

Dotazník č. 1 vykazoval vysokou návratnost a to z toho důvodu, že jsme dotazníky respondentům předávali osobně a vyplňování probíhalo ihned na místě. Tento dotazník byl zaměřen na matky (rodiče), kteří navštěvují s dítětem poradnu pediatra, či pro klientky gynekologů. Dotazník byl zaměřen na celkové mínění rodičů o programu znakování s kojenci a batolaty a na celkovou informovanost veřejnosti o této možnosti komunikace. K dotazníku byly stanoveny 4 výzkumné hypotézy, z nichž jedna byla během výzkumu verifikována, 2 nebyly prohlášeny za pravdivé a u jedné z hypotéz jsme pravdivost nedokázali posoudit.

Ověření H_1 potvrdilo naše očekávání, že se rodiče budou obávat pozdějšího nástupu komunikace z důvodu usnadnění komunikace prostřednictvím znakování. Ovšem těchto rodičů nebylo mezi respondenty mnoho a spíše jsme se tedy sekali s kladným očekáváním.

H_2 se nepotvrdila a ukázalo se, že pokud se rodiče o znakování zajímají, dokážou si zjistit všechny potřebné informace. Z toho důvodu jsme při vyhodnocování museli rozdělit respondenty na 2 skupiny – skupina, která se o znakování zajímá, a skupina, která se nezajímá. Potom je logické, že rodiče, kteří se o danou problematiku nezajímají, nebudou mít dostatek informací.

Ověřování hypotézy H_3 nás během výzkumu nejvíce překvapilo. Předpokládali jsme, že mladé maminky budou programu více důvěřovat a budou mít větší snahu s dítětem znakovat a zkoušet nové možnosti. Z dotazníků ale vyplynulo, že věk toto rozhodnutí vůbec neovlivňuje a že rozložení příznivců znakování je v obou porovnávaných věkových kategoriích překvapivě stejný.

H_4 jsme nemohli prohlásit za pravdivou ani nepravdivou. Předpokládali jsme, že rodiče budou v poskytování informací spoléhat na pediatra. Z výzkumu ale vyplynulo, že rodiče jednak očekávají informace od pediatra, ale stejnou měrou se na získávání informací podílí i sami.

Výsledky z dotazníku č. 1 byly tedy shrnuty ve výše zmíněných hypotézách a můžeme konstatovat, že některé zjištěné údaje odpovídaly našemu očekávání, ale některé pro nás byly naopak překvapivé.

Dotazník č. 2 byl šířen elektronickou cestou a můžeme říct, že jsme byli s jeho návratností velmi spokojeni a získali jsme dostatečné množství dat ke zpracování výsledků výzkumného šetření. Tento dotazník byl zaměřen na skupinu rodičů, kteří se svým dítětem znakují, či si znakování už v minulosti vyzkoušeli. Dotazník měl více položek než dotazník předchozí, i respondentů bylo více, a proto bylo zpracování výsledků náročnější než u dotazníku č. 1.

Pro dotazník č. 2 jsme stanovili 5 výzkumných hypotéz, z nichž se ukázaly jako pravdivé dvě výše zmiňované.

H_I vypovídá o prvotním impulsu k rozhodnutí začít znakovat. Ačkoliv měli respondenti na výběr více možností odpovědi, tak nejvíce respondentů přesně podle našeho očekávání začíná program zkoušet hlavně ze zvědavosti vyzkoušet něco nového.

H_{II} popisuje pozitivní vliv znakování. Jako nejvýraznější pozitivní vliv na dítě považují respondenti radost dítěte z komunikace a usnadnění vzájemné komunikace. Během výzkumu se bohužel nepotvrdil pozitivní vliv na urychlení mluvené komunikace, která nastoupila u velké části respondentů ve stejném období, jak u dětí očekáváme dle vývojových stádií.

H_{III} potvrzuje, že znaková zásoba zmiňovaného programu je pro komunikaci dostatečná. Nejvíce respondentů využívá 1 - 10 znaků, či 20 a více znaků. Celková zásoba programu je 100 znaků, což je tedy více než dostačující. Navíc bychom chtěli zdůraznit, že rodiče se těmito znaky vůbec nemusí řídit a znaky si mohou sami upravovat, nebo vymýšlet dle individuální potřeby.

H_{IV} posuzuje vhodnou dobu pro začátek znakování, což je období mezi 6. - 12. měsícem, konkrétně tedy 8. a 10. měsíc dle našeho výzkumného šetření. Samozřejmě mohou rodiče začít znakovat i dříve, potom je ale nutné, aby byli velmi trpěliví, protože odezva ze strany dítěte bude delší než u dětí, se kterými se znakuje od zmiňovaného období.

Posouzení pravdivosti hypotézy vypovídá o přirozenosti znakování pro děti. Výsledky odpovídají našemu očekávání, že znakování je pro děti přirozené a nemají problém tento způsob komunikace využívat. I u dětí, se kterými rodiče neznakují, můžeme některá gesta pozorovat a jsou pro nás zcela samozřejmá.

Závěr

Diplomová práce byla rozdělena na dvě hlavní části – část teoretická a výzkumná. V části teoretické jsme se pokusili shrnout informace, které se nějakým způsobem dotýkají našeho tématu. Zaměřili jsme se tedy jak na celkový vývoj dítěte (motorika, paměť, ...), tak i podrobněji na vývoj řeči. Dále jsme se zabývali informacemi o programu znakování, který je v České republice nejrozšířenější a i ve světě nachází své uplatnění, tedy programu Baby Signs ®. V teoretické části je důkladně popsána i neverbální komunikace, která se znakováním velmi úzce souvisí. Malý úsek teoretické části jsme věnovali i znakovému jazyku, protože i znakový jazyk má s naším tématem určité souvislosti. Navíc bylo důležité vymežit rozdíly mezi znakovým jazykem neslyšících a programem Baby Signs ®.

V praktické části jsme popsali metodiku výzkumného šetření a podrobně jsme popsali oba dotazníky, které jsme během výzkumu využili. Výsledky z obou dotazníků jsme důkladně zpracovali a ověřili jsme všechny výzkumné hypotézy, které jsme si předem stanovili. Výsledky výzkumného šetření jsme zpracovali do přehledných grafů, které umožňují jejich porovnávání a poskytují rychlý přehled o komplexních výsledcích.

Hlavním cílem diplomové práce bylo shrnout dostupné informace o znakování se slyšícími kojenci a batolaty a také zjistit názory současných rodičů na tento „moderní“ způsob komunikace.

Ze zjištěných dat můžeme nyní konstatovat, že se matky daného způsobu komunikace nijak výrazně neobávají a že v něm vidí převahu pozitivních faktorů na vývoj dítěte. Z množství získaných odpovědí v dotazníku č. 2 můžeme konstatovat, že zájem o znakování je vysoký. Ovšem při posouzení dotazníku č. 1, kdy jsme vyřadili respondenty, kteří o tomto způsobu komunikace nikdy neslyšeli, můžeme říci, že informovanost rodičů by mohla být lepší a vyšší.

V příloze přikládáme kromě zmíněných dotazníků také informační letáček pro rodiče. Letáček byl vytvořen na základě výsledků získaných z obou dotazníků a jeho účelem je zvýšit informovanost a zájem rodičů o znakování s jejich dětmi. V praxi bychom jej rádi uplatnili v čekárnách praktických lékařů pro děti a dorost, případně v čekárnách gynekologů, či centrech prenatální diagnostiky.

Seznam literatury

1. ACREDOLO, Linda P. a GOODWYN, Susan. 2008. *Znaková řeč pro batolata: kompletní sada pro začátečníky: Baby Signs program*. Kněžmost: Nuerasoft. 8dílný soubor. ISBN 978-80-254-1185-8
2. ALLEN, K. Eileen a MAROTZ, Lynn R. 2008. *Přehled vývoje dítěte: od prenatálního období do 8 let*. Vyd. 3. Praha: Portál. 187 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-421-2
3. BRIANT, Monta Z. 2009. *Baby Sign Language Basics: Early Communication for Hearing Babies and Toddlers*. United States of America: Hay House, Inc. ISBN 978-1-4019-2159-0.
4. DEMLOVÁ, Emílie, ed. et al. 2004. *K verbální a neverbální komunikaci: výběr z prací českých a slovenských autorů*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta. 358 s. ISBN 80-7042-662-4
5. DOHERTY-SNEDDON, Gwyneth. 2005. *Neverbální komunikace dětí: jak porozumět dítěti z jeho gest a mimiky*. Vyd. 1. Praha: Portál. 197 s. ISBN 80-7367-043-7
6. DVOŘÁK, Josef. 2007. *Logopedický slovník: terminologický a výkladový*. 3, upr. a rozš. vyd. Žďár nad Sázavou: Logopedické centrum. 248 s. Logopaedia clinica. ISBN 978-80-902536-6-7
7. FERENČÍK, Ján. 2000. *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Vyd. 1. Praha: Portál. 256 s. ISBN 80-7178-367-6
8. HOLINGER, Paul C. a DONER, Kalia. 2005. *Co říkají děti, než se naučí mluvit: devět signálů, jichž nemluvnata užívají k vyjádření svých pocitů* / Paul C. Holinger a Kalia Donerová; z anglického originálu přeložila Alena Hnídková. Vyd. 1. Praha: Triton, 222 s. ISBN 80-7254-634-1
9. CHRÁSKA, Miroslav. 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada. 265 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1369-4

10. KEREKRÉTIOVA, Aurélia. 2009. *Základy logopédie*. Vyd. 1. Bratislava: Univerzita Komenského. 343 s. ISBN 9788022325745
11. KLENKOVÁ, Jiřina. 2006. *Logopedie: narušení komunikační schopnosti, logopedická prevence, logopedická intervence v ČR, příklady z praxe*. Vyd. 1. Praha: Grada. 224 s. Pedagogika. ISBN 80-247-1110-9
12. KLENKOVÁ, Jiřina. 1996. *Kapitoly z logopedie 1*. Brno: Paido. 93 s. ISBN 80-85931-41-9
13. KLŮFOVÁ Petra. 2002. *Řeč těla: výklad, mimoslovní komunikace, porozumění signálům*. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Fragment. 240 s. Harmonie duše a těla. ISBN 80-7200-611-8
14. KOŘÍNEK, Miroslav. 1971. *Metody a techniky pedagogického výzkumu: učeb. text pro stud. ped. fak. a pro postgraduální stud. učit. a šk. pracovníků*. 1/1. vyd. Praha. 139 s.
15. KRAHULCOVÁ, Beáta. 2002. *Komunikace sluchově postižených*. Vyd. 2. Praha: Karolinum. 303 s. ISBN 80-246-0329-2
16. KUTÁLKOVÁ, Dana. 2009. *Průvodce vývojem dětské řeči: logopedická prevence*. 5., přeprac. vyd. Praha: Galén, ©. 228 s. ISBN 978-80-7262-598-7
17. KUTÁLKOVÁ, Dana. 2010. *Vývoj dětské řeči krok za krokem*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada. 134 s. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-3080-6
18. LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. 1998. *Vývojová psychologie*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada Publishing. 343 s. ISBN 80-7169-195-X
19. LECHTA, Viktor. 1990. *Logopedické repetitorium*. Bratislava: Slov. ped. nakl. 278 s. ISBN 80-08-00447-9
20. MRZÍLKOVÁ, Emilie a OSTATKOVÁ, Markéta. 1993. *Základy české znakové řeči*. Díl 1. Vyd. 1. Jinočany: H & H. 42 s. ISBN 80-85467-30-5
21. RŮŽIČKOVÁ, Marie. 1997. *Učíme se českou znakovou řeč: společná učebnice pro děti předškolního věku a jejich rodiče*. 1. vyd. Praha: Septima. 119 s., příl. ISBN 80-7216-029-X

22. SCHICK Brenda, MARSCHARK Marc, SPENCER Patricia Elizabeth. 2006. *Advances in the Sign-Language Development of Deaf Children*. New York: Oxford University Press. 412 s. ISBN 13-9780195180947
23. SLÁNSKÁ BÍMOVÁ, Petra a OKROUHLÍKOVÁ, Lenka. 2008. *Rysy přirozených jazyků: český znakový jazyk jako přirozený jazyk; Lexikografie: slovníky českého znakového jazyka*. 2., opr. vyd. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. 215 s. ISBN 978-80-87153-91-8
24. SOURALOVÁ, Eva. 2005. *Surdopedie II: studijní opora pro kombinované studium: povinný studijní materiál pro obor Speciální pedagogika předškolního věku*. 1. vyd. V Olomouci: Univerzita Palackého. 45 s. ISBN 80-244-1008-7
25. ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka et al. 2008. *Přehled vývojové psychologie*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 175 s. ISBN 978-80-244-2141-4
26. VASILOVČÍK ŠUSTOVÁ, Terezie. 2008. *Jak se domluvit s kojencem a batoletem: komunikujeme přirozenými znaky a gesty*. Vyd. 1. Praha: Grada. 137 s. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2336-5
27. VÁGNEROVÁ, Marie. 2005. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Vyd. 1. Praha: Karolinum. 467 s. ISBN 80-246-0956-8
28. VYBÍRAL, Zbyněk. 2009. *Psychologie komunikace*. Vyd. 2. Praha: Portál. 319 s. ISBN 978-80-7367-387-1
29. VYŠTEJN, Jan. 1991. *Vady výslovnosti: diagnostika, ošetření a prevence patlavosti*. 1. vyd. Praha: SPN. 174 s. Obory speciální pedagogiky. ISBN 80-04-24504-8
30. WARBURTON, Karyn. 2006. *Baby Sign Language: For hearing children*. United States of America, , 146 s. ISBN 0-399-53260-9.

Seznam elektronických zdrojů

1. www.babysigns.cz
2. www.babysigns.com
3. www.sign2me.com
4. <http://ruce.cz/clanky/499-novela-zakona-o-znakove-reci>
5. <http://www.baby-sign-language-academy.com/>

Seznam příloh a tabulek

Příloha č. 1 Dotazník č. 1

Příloha č. 2 Dotazník č. 2

Příloha č. 3 Informační leták pro rodiče

Tabulka č. 1 Negativní vliv znakování

Tabulka č. 2 Porozumění a využívání znaků

Znakování se slyšícími dětmi

Vážení rodiče, dostává se Vám do rukou dotazník týkající se programů znakování se slyšícími dětmi. Výsledky dotazníku využiji při zpracování mé diplomové práce zabývající se právě tímto tématem. Výsledkem mé práce bude informační letáček pro rodiče. Vyplnění dotazníku je anonymní, a pokud chcete, můžu Vám výsledky po zpracování zaslat na e-mail.

Položky v dotazníku mají většinou výběrové odpovědi. Vámi zvolenou možnost označte křížkem. Pokud položka vyžaduje Vaši formulaci odpovědi, je zde připravený řádek pro odpověď. Vyplnění dotazníku Vám zabere zhruba 5 minut.

Mnohokrát děkuji. Zuzana Bedřichová

1. Slyšel(a) jste někdy o programech znakování se slyšícími dětmi?

- Slyšel(a) a zaujalo mě to
- Slyšel(a), ale nezaujalo mě to
- Neslyšel(a)

Pokud jste vybral(a) odpověď Neslyšel(a), záleží vyplnění zbývajících položek na Vašem uvážení, ale vyplňte prosím položku č. 8 a 9.

2. Myslíte si, že má znakování se slyšícími dětmi nějaký přínos v oblasti vývoje dítěte?

- Ano - jaký?

- Ne

- Nevím

3. Myslíte si, že má znakování se slyšícími dětmi nějaká rizika týkající se vývoje dítěte?

- Ano – jaká?

- Ne

- Nevím

Prosím, obraťte list

4. Od koho byste očekával(a) informace o programech znakování se slyšícími dětmi?

- Pediatr
- Gynekolog
- Jiný odborník - _____
- Vlastní iniciativa

5. Jsou pro Vás informace o programech znakování dostupné?

- Ano
- Ne
- Nezajímám se o to

6. Víte, kam se obrátit v případě zájmu o kurz?

- Ano – upřesněte prosím _____
- Ne

7. Chystáte se se svým dítětem program vyzkoušet?

- Ano
- Ne
- Nemám dostatek informací

8. Uved'te prosím Váš věk

- do 25 let
- 26 - 30 let
- 31 - 35 let
- 36 let a více

9. Přejete si zaslat výsledky mého výzkumu a výsledný produkt na emailovou adresu?

- Ano _____
- Ne

Děkuji za čas strávený vyplňováním dotazníku a přeji Vám i Vašemu miminku hodně štěstí při případném znakování.

Zuzana Bedřichová

Dotazník

Vážení rodiče, právě jste otevřeli dotazník týkající se programů znakování se slyšícími dětmi. Výsledky dotazníku budou využity při zpracování mé diplomové práce zabývající se právě tímto tématem. Výsledkem mé práce bude informační letáček pro rodiče. Vyplnění dotazníku je anonymní.

Dotazník je tvořen převážně výběrovými otázkami – Vámi zvolenou odpověď prosím označte. Pokud položka vyžaduje Vaši formulaci odpovědi, je zde připravený řádek pro odpověď. Vyplnění dotazníku Vám zabere zhruba 5 minut.

Děkuji za Vaši spolupráci při zpracování mé diplomové práce.

Zuzana Bedřichová

1. Co Vás vedlo k tomu začít znakovat s Vaším dítětem?

Odpověď označte; pokud vyberete položku jiné, specifikujte prosím svou odpověď

- Zvědavost zkusit něco nového
- Doporučení kamarádky, známých
- Doporučení pediatra, případně jiného odborníka
- Jiné:

2. Kde jste získala potřebné informace o programech znakování?

Můžete vybrat více odpovědí

- Na internetu z vlastní iniciativy
- Studiem literatury
- Od přátel, kteří kurz absolvovali
- Až během kurzu
- Od pediatra, případně jiného odborníka
- Jiné:

3. Myslite si, že je/bylo užitečné navštěvovat kurzy, nebo byste zvládla znakovat podle příruček?

- Preferuji kurz pouze pro rodiče
- Preferuji kurz pro rodiče s dětmi
- Navštívil(a) jsem kurz pouze pro rodiče, ale asi by stačily publikace
- Navštěvuji/navštěvoval(a) jsem kurz pro rodiče s dětmi, ale asi by stačily publikace
- Stačí/stačily mi publikace
- Vyhovuje mi kombinace kurzu a příruček

4. Co považujete za hlavní přínos programu znakování?

Můžete vybrat více odpovědí

- Usnadnění komunikace s dítětem
- Rychlejší rozvoj komunikace
- Radost dítěte z komunikace
- Rozvoj slovní zásoby
- Kontakt s vrstevníky během kurzů
- Jiné:

5. Pozorujete/ pozoroval(a) jste u svého dítěte nějaký negativní vliv znakování?

6. Jaké období považujete za nejvhodnější pro začátek znakování?

Do položky JINÉ udejte počet měsíců

- Do půl roku věku
- Mezi 6. a 12. měsícem
- Více jak 12 měsíců
- Jiné:

7. Jaký byl věk Vašeho dítěte, když jste s ním začal(a) znakovat?

Prosím uveďte v měsících

8. Jaký je věk vašeho dítěte teď?

Prosím uveďte v měsících

9. Máte pocit, že Vám znakování usnadňuje/ usnadňovalo komunikaci s dítětem?

Ano

10. Při jaké příležitosti znakování nejčastěji využíváte/jste využíval(a)?

Můžete vybrat více odpovědí

- Pouze při opakování básniček
- Běžně při každodenní komunikaci
- Jiné:

11. Využívá/ využívalo dítě znaky samo od sebe?

- Ano
- Ne

12. Uplatňuje/ uplatňovalo dítě znaky i v komunikaci s ostatními členy rodiny, případně při hře s vrstevníky?

Můžete vybrat více možností

- Ano, při komunikaci se sourozenci
- Ano, při komunikaci s otcem
- Ano, při komunikaci s příbuznými
- Ano, při komunikaci s vrstevníky
- Ne

13. Zdá se Vám znaková zásoba programů dostatečná pro usnadnění běžné komunikace?

Do položky JINÉ vepište, jaké znaky byste do programu doplnil(a)

Ano

Ne

Jiné:

14. Kolika znakům Vaše dítě rozumí/rozumělo?

1-10 znaků

11 - 20 znaků

Jiné:

15. Kolik znaků vaše dítě aktivně používá/ používalo?

16. Kdy začalo dítě znaky aktivně používat ke komunikaci?

Uveďte v měsících

17. Kdy začalo Vaše dítě používat ke komunikaci mluvenou řeč?

Uveďte v měsících

18. Kdy začalo Vaše dítě tvořit víceslovné věty (více než 3 slova ve větě)?

Uveďte v měsících

19. Doporučila byste program ostatním maminkám?

Ano

20. Pokud si přejete zaslat výsledky výzkumu a výsledný letáček, uveďte prosím vaši emailovou adresu

Nikdy přes Formuláře Google neposílejte hesla.

Používá technologii [Dokumenty Google](#)

[Nahlásit zneužití](#) - [Smluvní podmínky služby](#) - [Další smluvní podmínky](#)

UMÍ NAŠE RUCE MLUVIT?

*Informační leták o
programu znakování
se slyšícími kojenci
a batolaty*

Program Baby Sign®

Je program znakování pro slyšící kojence a batolata, který podporuje přirozenou touhu dětí komunikovat s okolím a znaky programu jsou vhodné pro běžnou komunikaci mezi matkou (rodiči) a dítětem.

Používání znaků je pro děti zcela přirozené a děti samy mohou být v komunikaci aktivní - jako důkaz přirozenosti znaků se můžeme zamyslet nad běžnou komunikací dospělých a obyčejným vyjádřením souhlasu, či nesouhlasu.

Výzkumy ukazují, že znakování snižuje frustraci dítěte a upevňuje jeho vztah s rodiči. Program také podporuje rozvoj řeči a významně rozšiřuje slovní zásobu dětí. Velkou výhodou programu je, že umožňuje dětem vyjádřit své dojmy a zážitky, a také určit si téma rozhovoru. Děti tak bez problémů komunikují, a tím je posilována jejich sebevědomí.

Úspěšnost programu dokládá i jeho celosvětové rozšíření a oblíbenost ze strany rodičů, ale i znakovících dětí.

Původ programu

Program byl vytvořen na základě výzkumu profesorek vývojové psychologie na Kalifornské Univerzitě v 80. letech 20. století.

Postupně se začal program šířit po celém světě a v České republice se objevuje od roku 2008.

Baby Signs® v ČR

V České republice si mohou rodiče vybrat mezi kurzy pro rodiče a kurzy pro rodiče s dětmi.

Pro rodiče nabízí program spoustu materiálů pro podporu znakování a upoutání pozornosti dítěte. Mezi které patří kompletní sada materiálů složená z publikace pro rodiče, kartiček se znaky a DVD, které je věnované dětem a ukazuje základní znaky poutavou formou prostřednictvím znakovícího medvídka.

Kurzy jsou pořádány v různých městech ČR a informace o nich je možné vyhledat na internetových stránkách, které uvádíme v závěru letáku.

Co jsme zjistili?

Za největší přínos programu považují rodiče usnadnění komunikace a radost dítěte při vzájemné komunikaci.

Negativní vliv programu na dítě rodiče většinou nepozorují a naopak by je většina dotázaných doporučila ostatním rodičům.

Nejvhodnější dobou pro začátek znakování je dle rodičů období 8. a 10. měsíce a v tomto období také rodiče s dětmi znakovat začínají. Děti začnou být ve znakování aktivní zhruba po dvou měsících snahy ze strany rodičů a v průměru si nejčastěji kolem 15 znaků. Celkový počet znaků nabízených v programu považují tedy respondenti za naprosto dostačující.

Při spontánním využívání znaků se děti obrací nejen na matku, od které se znaky naučilo, ale i na otce, případně sourozence a blízké okolí. Při neopětovaném znakování je u dětí pozorovatelné zklamání.

Ohlasy maminek

„Když mi dítě znakuje co chce, nedokážu jí to odepřít - i když je to mléko v půl čtvrté ráno :-)"

„Další dítě nebudu učit znak SUŠENKA :))) Vede nad ostatními znaky a znakuje ho téměř pořád :))"

„Dcera byla nadšená, že jí rozumím. I mně to vyhovovalo a mám na tyto chvíle báječné vzpomínky. Přišlo mi to stejně úžasné jako první slova, která řekla.“

„Náš byt obsadily housenky z truhlíku od muškátů. Dítě jsme naučili znak HOUSENKA, ona je aktivně vyhledávala a každou pěkně naprášilo.“

„Znakování bylo neskutečným přínosem. Syna vychováváme v dvojjazyčném prostředí (ČJ, AJ) a bylo úžasné pozorovat, jak v 9 měsících naprosto rozumí oběma jazykům.“

Kde začít?

Zde uvádíme odkazy pro vyhledání bližších informací o tomto způsobu komunikace s Vaším dítětem.

- www.babysigns.cz
- www.babysigns.com
- www.znakuj.cz
- www.sign2me.com
- http://www.baby-signs.org/batolacek.html
- www.znakovanimiminky.cz

Telefon

Kočka

Tento letáček vznikl v rámci doložkové práce na téma "Znakování se slyšícími batolaty a jeho aplikace v České republice na Univerzitě Palackého v Olomouci". Její autorkou je Zuzana Brdřichová. V případě jakýchkoli dotazů můžete autorku kontaktovat na této emailové adrese: zuzanahrd@seznam.cz

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Zuzana Bedřichová
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Jiří Langer, Ph.D.
Rok obhajoby:	2013

Název práce:	Znakování se slyšícími batolaty a jeho aplikace v České republice
Název v angličtině:	Use of sign language with hearing toddlers and its application in the Czech Republic
Anotace práce:	Diplomová práce s názvem Znakování se slyšícími batolaty a jeho aplikace v České republice je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. V teoretické části se zabýváme celkovým vývojem dítěte, vývojem řeči, neverbální komunikací, okrajově také znakovým jazykem a v neposlední řadě programem Baby Signs ®. V praktické části je popsána metodika výzkumu a podrobně popsány oba použité dotazníky. Výsledky výzkumu jsou zpracovány do přehledných grafů. Součástí příloh je kromě dvou zmíněných dotazníků i informační letáček pro rodiče, který byl vytvořen na základě výsledků získaných během výzkumu.
Klíčová slova:	Vývoj řeči, neverbální komunikace, program Baby Signs ®
Anotace v angličtině:	The thesis titled Use of sign language with hearing toddlers and its application in the Czech Republic is divided into two main parts – the theoretical one and the empiric one. In the theoretical part there are summarized basic knowledge about child development, development of speech, nonverbal

	communication, sign language and Baby Signs ®. The empiric part consists of description of methodology, description of questionnaires and description of the research. The results are summarized in graphs. There are 2 questionnaireies and information leaflet in the supplement.
Klíčová slova v angličtině:	Speech Development, Nonverbal Communication, Sign Language, Baby Signs ®
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 Dotazník č. 1 Příloha č. 2 Dotazník č. 2 Příloha č. 3 Informační leták pro rodiče
Rozsah práce:	75 stran
Jazyk práce:	Český jazyk